

GİRİŞ

Divan Şiiri Tahlili, Eski Türk Edebiyatı çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Divan şiirini anlama, açıklama, tanıma ve değerlendirme amacıyla yapılan çalışmaların geçmişinin eskilere dayandığı bilinmektedir. Divan Şiiri Tahlili, Divan edebiyatının kendi döneminden başlayarak, günümüze kadar gelmiş; günümüzdeyse geçmişin tanıtılması, dolayısıyla yaşatılması, geçmişle günümüz arasında bağlantı kurulması açısından büyük önem kazanmıştır. Divan Şiiri Tahlili çalışmaları, divan edebiyatı döneminde başlamıştır. Bunun yanı sıra metin açıklama, inceleme, değerlendirme çalışmalarının esas itibarıyla günümüzde önem ve yoğunluk kazandığını da vurgulamak gerekmektedir.

Divan edebiyatı şiiri tahlil çalışmalarında geçmişten günümüze; eser tespiti, eser tespiti, eser şerhi, eser izahı, eser tahlili, eser tenkidi, eser çözümlemesi, eser açıklaması, eser eleştirisi vb. terimlerle ifade edilen divan şiiri tahlillerine ilişkin kavramların, hâlâ tam olarak ne anlama geldikleri, eser incelemesi içindeki yerleri, farklı, benzer ve aynı olan yanları net olarak açıklık kazanamamıştır. Sorun; eser incelemesine ilişkin temel kavramlar üzerinde henüz yeterli çalışmaların yapılmamış olmasından ve söz konusu terimlerin bir kısmı arasında eser incelemesindeki işlevleri bakımından önemli fark bulunmamasından ya da benzerliklerin ayırt edilememesinden kaynaklanmaktadır. Böylece bazı terimlerin arasına sınır koymak zorlaşmaktadır.

Cumhuriyet döneminde yapılan divan şiiri tahlili çalışmalarının ilk örneklerinden ve daha çok bir şerh görünümünde olan A.N. Tarlan 'ın "*Şeyhi Divanı'nı Tedkik*" adlı çalışmasından bu yana H.Tolasa 'nın *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası* , C. Kurnaz 'ın "*Hayali Bey Divanı'nın Tahlili* " ile bu çalışmaları örnek ve model olarak hazırlanan başka çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Divanlar üzerinde yapılan söz konusu tahlil çalışmalarının yanı sıra Osman F.Sertkaya , Metin Akar , Semih Tezcan gibi araştırmacıların metni tarihi perspektif içerisinde dönemle ilgili olarak inceledikleri tahlil çalışmalarının önemlerinin burada vurgulanması gerekir. Bu araştırmacıların *Çarhnâme* ve *Şeyyad Hamza'nın Manzumeleri* üzerinde yaptıkları tahlil çalışmaları, eski edebiyatımızın kuruluş dönemiyle ilgili orijinal ve önemli bilgiler vermeleri bakımından dikkat çekicidir.

Bugüne kadar yapılmış olan tahlil çalışmaları ışığında, Şeref Hanım'ın hayatı ve şairliği hakkında Osmanlıca matbu kaynaklarında ve Cumhuriyetten sonra Latin

harfleriyle yayımlanmış eserlerde ayrıntılı bilgilere ulaşılmaktadır. Hayatından kısaca bahsetmek gerekirse; Şeref Hanım 1224(1809) yılında doğmuştur. Kendisi gibi şair olan Mehmet Nebil Bey'in kızıdır. Doğum yeriyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamasına karşın rivayetlere göre İstanbul'da hatta Kahire'de doğduğu yazılı kaynaklarda belirtilmiştir.

Şeref Hanım Divanı'ndaki nazım şekilleri sırası ile "Kasîde, Târih, Murabba'c, Muhammes, Tahmîs, Müseddes, Tesdîs, Müsemmen, Terkîb-i Bend, Tercî' -i Bend, Gazel, Müstezâd, Şarkı, Mesnevî, Lugaz, Kıt'a-i Kebîre, Kıt'a, Rubâ'î, Beyit, Matla', Nazım Şekli Belli Olmayan Manzûme" olmak üzere 21 adettir. Divan'da 677 adet manzume bulunmaktadır. Divan'daki nazım şekillerinin ayrı ayrı sayıları sırasıyla şu şekildedir: " Kasîde: 23 adet, Târih: 122 adet, Murabba'c: 8 adet, Muhammes: 8 adet, Tahmîs: 17 adet, Müseddes: 15 adet, Tesdîs: 10 adet, Müsemmen: 1 adet, Terkîb-i Bend: 4 adet, Tercî' -i Bend: 1 adet, Gazel: 255 adet, Müstezâd: 2 adet, Şarkı: 42 adet, Mesnevî: 5 adet, Lugaz: 4 adet, Kıt'a-i Kebire: 8 adet, Kıt'a: 108 adet, Rubâ'î: 4 adet, Beyit: 18 adet, Matla' : 20 adet, Nazım Şekli Belli Olmayan Manzûme: 2 adet"

Şeref Hanım Divanı'ndaki her nazım şeklinin toplam beyit sayısı:

Kasîde: 529 Beyit

Târih:705 Beyit

Murabba'c : 164 Beyit

Muhammes: 115 Beyit

Tahmîs: 222 Beyit

Müseddes: 399 Beyit

Tesdîs: 156 Beyit

Müsemmen: 28 Beyit

Terkîb-i Bend: 119 Beyit

Tercî' i-Bend: 48 Beyit

Gazel: 1429 Beyit

Müstezâd: 10 Beyit

Şarkı: 390 Beit

Mesnevî: 114 Beyit

Lugaz: 52 Beyit

Kıt' a-i Kebîre: 48 Beyit

Kıt' a: 216 Beyit

Rubâ' î: 8 Beyit

Beyit: 18 Beyit

Matla' : 20 Beyit

Nazım Şekli Belli Olmayan Manzûme: 13 Beyit

Şeref Hanım Dîvânı'ndaki nazım şekillerinin toplam beyit sayısı 4803'tür.

Şeref Hanım Dîvânı'nın tahlili dört ana başlık altında incelenmiştir: Birinci Bölüm-Şeref Hanım Dîvânı'nda Din-Tasavvuf (A.Din, 1- Allah, 2- Melekler, 3- Kitaplar, 4- Ayetler, 5- Peygamberler, 6- Dini Unsurlar, B. Tasavvuf), İkinci Bölüm-Şeref Hanım Dîvânı'nda Cemiyet (A. Şahıslar, 1- Tarihi Şahıslar, 2- Edebi Hikaye Kahramanları, B.Yer Adları, C. Sanatlar, Meslekler, 1- Sanatlar, 2- Askerlik, Çeşitli Meslekler), Üçüncü Bölüm- Şeref Hanım Divânı'nda Cemiyet İnsan (A. İnsan Telakkisi ve İnsanın Mahiyeti, B. Güzellik, C. Sevgili, Ç. Sevgilide Güzellik Unsurları, 1- Saç, 2- Kaş, 3- Göz ve Göz İle İlgili Unsurlar, 4- Yüz ve Yüz İle İlgili Unsurlar, 5- Ağız ve Ağız İle İlgili Unsurlar, 6- Boy, 7- Diş, 8- Kulak, 9- Boyun, Yaka, 10- Göğüs, 11- Bel, 12- Sa' id, Sâk, Pây, D. Sevgiliye Ait Diğer Unsurlar, 1-Bûse, 2- Söz (Kelâm, Güftâr), 3- Reftâr, 4- Kûy, Mahalle, 5- Eşik, Kapı, 6- Ayağı, Toprağı, E. Seven-Aşık, 1- Umumi Olarak Aşık, 2- Aşık Üzerinde Teşbihler ve Mecâzlar, 3- Gönül (Dil), 4- Aşıқта Vücûd Aksamı ve İlgili Mefhûmlar, F. Rakîb (Ağyâr, Hasûd, Müdde' i, Bigâne), Dördüncü Bölüm- Şeref Hanım Dîvânı'nda Tabiat ve Eşya (A. Kozmik Âlem, 1- Gökyüzü (Felek, Çarh, Âsuman, Sipih, Gerdûn), 2- Yıldızlar (Kevkeb, Necm, Ahter, Sitâre), 3- Ay (Mâh, Bedr, Hilâl, Kamer), 4- Zühre, 5- Süreyyâ, 6- Utârid, 7- Nesri Tâ'ir, 8- Güneş (Mihr, Horşîd, Afitâb), B.Zaman, 1-Umûmi Olarak Zaman, 2- Mevsimler ve Zamanla İlgili Diğer Unsurlar, C. Su, Toprak, Ateş, 1- Su, 2- Toprak, 3-

Ateş, Ç. Hayvanlar, 1- Kuşlar, 2- Dört Ayaklı Hayvanlar, D. Nebâtlar, 1- Ağaçlar, 2- Çiçekler.

Bu şekilde bölümlendirme yapılmasının sebebi, Şeref Hanım Dîvânı'ndaki unsurların net bir şekilde tespit edilmesi ve anlaşılır hale getirilmesidir. Bu çalışmayla divan şiirinin kitleler tarafından anlaşılmasının kolaylaşması beklenmektedir.

A- OSMANLICA MATBU KAYNAKLARDA ŞEREF HANIM¹

Şeref Hanım hakkında bilgi veren Osmanlıca matbu eserler bizim için birinci elden kaynaklardır. Dolayısıyla bu tür eserlerde Şeref Hanım'ın hayatı, şahsiyeti ve edebi yönü konusunda söylenenleri görmek amacıyla öncelikle bu metinleri orijinal şekilleriyle veriyoruz.

ŞAİR HANIMLARIMIZ'DAN:

ŞEREF HANIM

Şu'arâ-yı 'ulemâdan meşhur şâhib-i kütüb-hane Şeyhu'l-islâm 'Âşir Efendi neslinden Nebîl Beg merhûmuñ kerîmesi Şeref Hanım olup 1224 sene-i hicriyesinde tevellüd itmiş ve kendinden evvelki şâ'irâtdan ziyâde şi'r söylemiş ve maṭbû olan dîvânında muḥarrer olduğu üzere bi'l-ḥâşşa münâcât ve ḳaşâ'idiyle tezyîn-i şaḥa'if-i dîvân eylemiştir. Mûnâcâtıñ birisi şudur:

“Yâ İlâhî degilim müstaḥaḳ iḥsân eyle
Kerem ü luṭfuñı ḥaḳkımda firâvân eyle

Na' t merşiyye mûnâcât u sitâyişlerimi
Sebeb-i mağfîret it zîver dîvân eyle

Añlayım nîk ü bedi ḥayr u şeri bi'l-cümle
Bildirüp 'ilm-i ledün sırrını 'irfân eyle

Cümle erbâb-ı kemâlin nazarında dilerim
Ne ḳadar var ise noḳşânımı pinhan eyle

Vezn ü ma' nâdan eger olsa da 'ârî Şeref'in
Şi' rini müntaḥab-ı Ḥazret-i Ḥassân eyle”

¹ Mehmet ARSLAN, Şeref Hanım Dîvânı, Kitabevi, İstanbul, s.1-10

Hele:

“Eyâ şehen-şeh-i zî-ķudret es-selâmu ‘aleyk

Veyâ ĥazîne-i pür-ķikmet es-selâmu ‘aleyk

Yaratdı zâtıñı Ĥaķ zât-ı pâkine maĥbûb

Zihî kemâl zihî şöhret es-selâmu ‘aleyk”

diye başlayan na‘ tı pek güzeldir.

LUGAT-I NACİ’DEN:

ŞEREF ĤANIM

Şeyĥu’l-islâm ‘Âşir Efendi sülâlesinden Nebîl beg’ iñ 1224’de toĝmuş kerîmesidir ki şâĥibe-i dîvân bir şâ’iredir. Ĥayli güzel sözi vardır. Bir münâcâtından olan şu beytiñ selâsetine diyecek yokdur:

“Yâ İlâhi degilim müstaĥaķ iĥsân eyle

Kerem ü luĥfuñı ĥaķķımda firâvân eyle”

OSMANLI MÜELLİFLERİ’NDEN:

ŞEREF ĤANIM

Maĥbû‘ dîvân şâĥibesini Şeref Ĥanım’dır ki Şeyĥu’l-islâm ‘Âşir Efendi merĥûmuñ aĥfâdından olan şu‘arâdan Nebîl Beg merĥûmuñ kerîmesidir. Sûzişli merşiyeleri , ‘âşıkâne münâcât ve kaşâ’idi vardır. 1264 târîĥinde irtihâl iderek Yeñi Ĥapı Mevlevî-ĥânesi’nde çenâr altına defn idildi. Tarîķaten mevlevîdir. Bir münâcâtından:

“Yâ İlâhî degilim müstaĥaķ iĥsân eyle

Kerem ü luĥfuñı ĥaķķımda firâvân eyle

Na‘t u merşiyye münâcât u sitâyişlerimi
Sebeb-i mağfiret it zîver-i dîvân eyle”

Bir Kasîdesinden:

“Terfî‘-i kemâlâtına yetmez mi bu şöhret
Dâmâd-ı Nebî Şîr-i Hudâ Şâh-ı velâyet
Ednâ kullı olmağ dü-cihânda ulu devlet
Çurbîyyete bir yol ararım rûz u şeb elbet
Yâ Rab beni dûr eyleme evlâd-ı ‘Alî’den”

LUGÂT-I TÂRİHİYYE VE COGRAFIYYE’DEN:

ŞEREF HANIM

Maḥbû‘ dîvân şâhibesi Şeref Hanım’dır ki Tezkire-i Faḥrînde yazıldığına göre şu‘arâ-yı ‘ulemâdan ve şâhib-i kütüb-hâne Şeyḥu’l-islâm ‘Âşîr Efendi neslinden Nebîl Beg merḥûmuñ kerîmesi şâ‘ire ve edîbe bir ḥâtundur. M. 1809 ve H. 1224 târîhinde tevellüd itmiş idi.

SİCİLL-İ OSMÂNİ’DEN:

ŞEREF HANIM

Şâ‘ir Nebîl Beg’in kerîmesidir. 1224’de tevellüd eyledi. Evâḥîr-i Sulṭân ‘Abdü’l-Mecîd Ḥân ḥazretlerine yetmişdir. Şâ‘ire-i mâhiredir.

KEŞFÜ’Z-ZÜNUN ZEYLİ’NDEN:

“Dîvân-ı Şeref: Türkî, hiye Şeref binti Mîr Nebîl er-Rûmî. Teveffeyte fî ḥudûdi senetin 1270, seb‘îne ve mi’eteyni ve elf.

TUHFE-İ NÂİLİ'DEN:

ŞEREF

Şeref Hanım binti Mehmed Nebil Beg bin Vaq' a-nüvîs Halil Nürî Beg bin Feyzullâh Şâkir Beg bin Şadr-ı A'zam Nâilî ' Abdullâh Paşa. Büyük babası Halil Nürî Beg Şeyhu'l-islâm ' Âşir Efendi'niñ dâmâdıdır. H.1124, M.1809 târîhinde İstanbul'da doğdı. Vefatı H. 1277, M. 1860. Yeñi Çapı Mevlevîhânesi'niñ muhibler kabristânında medfûndur. Bu mezârlıgıñ yola bakan pencerelerden biriniñ önünde olup yakın vaqte kadar mevcûd olan mezâr taşınıñ üstünde Şeref Hanım'ın birâder-zâdesi dîger Nebil Beg'iñ "Şâ'ire vü mâhire halam idi gitdi âh / Yağdı bir âteş kodı sine-i sûzânıma" diye başlayan bir târîhi yazılı idi. Ma' a'lesef el-yevm taşdan eşer olmayıp imhâ edilmişdir.

“Yâ İlâhî degilim müstağak ihsân eyle

Kerem ü luğfuñı haqqımda firâvân eyle

Na' t u merşiyje münâcât u sitâyişlerimi

Sebeb-i mağfîret it zîver-i dîvân eyle”

KÂMUSÜ'L-A' LÂM'DAN:

ŞEREF HANIM

Osmânî şâ'irelerinden olup, Şeyhu'l-islâm ' Âşir Efendi'niñ neslinden Nebil Beg'iñ kızıdır. 1224 târîhinde toğup, târîh-i vefâtı ma' lûm olamadı. Güzel mersiyeleri ve şâ'ir eş'ârı olup, mağbû' dîvânı vardır. Şu iki beyt bir münâcâtındandır:

“Yâ İlâhî degilim müstağak ihsân eyle

Kerem ü luğfuñı haqqımda firâvân eyle

Na' t u merşiyje münâcât u sitâyişlerimi

Sebeb-i mağfîret it zîver-i dîvân eyle”

MEŞÂHİRÜ'N-NİSÂ'DAN:

ŞEREF HANIM

Maḥbûḥ dîvân-ı şî'r şâhibesi olan Şeref Hanım'dır ki Tezkire-i Faṭîn'de yazıldığına göre şu'arâ-yı 'ulemâdan ve şâhib-i kütüb-hâne Şeyḫu'l-islâm 'Âşîr Efendi neslinden Nebîl Beg merḫûmuñ kerîmesi şa'ire ve edîbe bir ḫâtundur. Tezkire-i Faṭîn'de görülen bir münâcâtı buraya 'aynen derc ve naḫl edilmiştir.

“Yâ İlâhî degilim müstaḫaḫ iḫsân eyle
Kerem ü luṭfuñı ḫaḫkımda firâvân eyle

Na't merşiyye münâcât u sitâyîşlerimi
Sebeb-i maḡfîret it zîver dîvân eyle

Añlayım nîk ü bedi ḫayr u şeri bi'l-cümle
Bildirüp 'ilm-i ledün sırrını 'irfân eyle

Cümle erbâb-ı kemâlin nazarında dilerim
Ne ḫadar var ise noḫşânımı pinhan eyle

Vezn ü ma'nâdan eger olsa da 'ârî Şeref'in
Şi'rini müntaḫab-ı Ḥazret-i Ḥassân eyle”

Fi'l-ḫaḫîḫa zîver-i dîvânı dînecek derecede güzel merşiyeleri vardır. 1224 târîḫinde tevellüd itmiş imiş. Raḫimehallâhu Ta'âlâ.

FATİN TEZKİRESİ'NDEN:

Münâcât

“Yâ İlâhî degilim müstaḥak iḥsân eyle
Kerem ü luḫfuñı ḫaḫkımda firâvân eyle

Na‘ t merṣiyye münâcât u sitâyışlerimi
Sebeb-i mağfiret it zîver dîvân eyle

Añlayım nîk ü bedi ḫayr u şeri bi'l-cümle
Bildirüp ‘ilm-i ledün sırrını ‘irfân eyle

Cümle erbâb-ı kemâlin naẓarında dilerim
Ne ḫadar var ise noḫşânımı pinhan eyle

Vezn ü ma‘ nâdan eger olsa da ‘ârî Şeref'in
Şi‘ rini müntaḫab-ı Ḥazret-i Ḥassân eyle”

Şâ‘ire-i mûmâ-ileyhâ Şeref Ḥanım şeyḫu'l-islâm-ı esbaḫ Âşir Efendi merḫûmuñ aḫribâsından âti't-terceme Nebîl Beg Merḫûmuñ şulbünden biñ iki yüz yigirmi dört senesi ḫilâlinde zînet-efzâ-yı ‘âlem-i vücûd olup pederi merḫûmuñ işrinde bulunarak ḫaylice eş‘âr-ı laṫife tanẓimine himmet eylemişdir.

MEKTEP MECMU‘ASI'NDAN:

ŞEREF ḤANIM

“Şeref nesl-i şerîfînden kemîne ümmetiñdendir”

Ve

“Sana ümmet olam evlâd olam hem
Mu‘azzeb ide lâyıķ mı cehennem”

dimesinde seyyide olduğu añlaşılır.

Şeyhu‘l-islâm ‘Âşir Efendi merhûmuñ hafidi Nebîl Beg’in kerimesidir. 1224 senesi zînet-bahş-ı ‘âlem-i vücûd olmuştur. On üçüncü ‘aşır şu‘arâsından olup ba‘zı mevleviyetlerde bulunmuş olan pederi mûmâileyh Nebîl Bey nezdinde terbiyet bulmasına mebnî, inşâd ve tanzim-i eş‘ârda ibrâz-ı iktidâr itmiş bir şâ‘iredir. Maţbû ve “Dîvânçe” dinemeyecek derecede büyük bir mecmû‘â-i eş‘ârı vardır. Âşârı miyânında:

“Yâ Rab bu mecmû‘ayî elţâf-ı kerîmiñ
Gencîne-i nazm-ı tere miftâh-ı der itsün

Te’sîr vir ol rütbe ki erbâb-ı ma‘ârif
Her mışra‘ını merhem-i zaħm-ı ciger itsün”

gibi laţîfleri çokdur.

Dîvânı nazar-ı müţâla‘adan geçirilecek olur ise:

“Bir şeh-i bî-zevâldir Allâh
Bî-nażîr ü mişâldir Allâh

Ketm ü izhâr nîk ü bed bî-sûd
Vâķıf-ı cümle hâldir Allâh

Hikmet-i fi' lini bilür kendi
 Ğayriden bî-su' âldir Allâh

Hâzretinden ümîdi kesme Şeref
 Zü'l-kerîm ü kemâldir Allâh”

.....

“Ğubâr-ı kalbi siler lâ ilâhe illallâh
 Kõmaz gönülde keder lâ ilâhe illallâh

Egerçi var ise 'aqlıñ başıñda ey dil ola
 Diliñde şâm u seher lâ ilâhe illallâh

'Uşâtı rûz-ı cezâ nârdan hâlâş idecek
 Ne mâder ü ne peder lâ ilâhe illallâh

Gönül mükedderü'l-aşvâlsiñ o demde saña
 Meded-res ola meger lâ ilâhe illallâh

Reh-i selâmete âdem bilâ-su'âl ü cevâb
 Delîl olursa geçer lâ ilâhe illallâh”

gibi tevhidlerle birkaç münâcât-ı enîkaya ve:

“Ben güneş-kâra yâ Resûlallâh
 Sendedir çâre yâ Resûlallâh”

Ve:

“Eyâ şehen-şeh-i zî-rütbet es-selâmu ‘aleyk
Eyâ hazîne-i pür-ḥikmet es-selâmu ‘aleyk”

beyitleriyle maşdar olanlar gibi nu‘ût-ı şerîfeye teşâdüf olunur.

Dîvânını câ-be-câ tezyîn iden merşiyeleri sûzişlidir. Ez-cümle:

“Ağlayıñ dîdelerim mâh-ı muḥarremdir bu
Ġarḫ idiñ ḳana gözüm yaşını mâtemdir bu”

Ve:

“Pederi Şîr-i Ḥudâ mâderi olsun Zehrâ
Ne cesâret ne fezâḥat naşıl âdemdir bu”

Ve:

“Zehr-i ‘işyâna şefâ‘ atleri tiryak iken
Ḳıydı ol cism-i laṭîfe ne ‘aceb semdir bu”

Ve:

“El uzatmak ne revâdır o vücûd-ı pâke
Bâ-ḥuşûş bûse-geh-i şâh-ı mûkerremdir bu”

Ve:

“Terfî‘ -i kemâlâtına yetmez mi bu şöhret
 Dâmâd-ı Nebî Şîr-i Hudâ Şâh-ı velâyet
 Ednâ kulu olmağ dü-cihânda ulu devlet
 Kırbıyyete bir yol ararım rûz u şeb elbet
 Yâ Rab beni dûr eyleme evlâd-ı ‘Alî’den”

Ve:

“Hâzret-i Fâtıma’nıñ merdüm-i çeşmânına sen
 Nice dikdiñ çıkası gözleriñi ey nâdân”

Ve:

“Mevc-i tûfân-ı te’essüfle idüp cûş u hurûş
 Yazarım her sene bir merşiye giryân giryân

Ve:

“Bu siyeh-rûy-ı kerem-cûy u şefâ‘ at-ğâhıñ
 Olmasun hâline hayrân ‘araşât u mîzân”

ebyâtınıñ mensûb olduğı kısımlar pek hâzîndir.

Dîvânında müte‘ addid tercî‘ ve tahmîsi ve târîhde görölür ki bunlara ve evvelce ‘arz idilenlere nazaran mûmâ-ileyhânîñ şi‘riñ aqsâm-ı ‘adîdesinde hâme-rân olmuş olduğu anlaşılır.

Ėazellerinde güzelleri nâdir değildir. “İster yâ”, “şorma baña” redîfli Ėazelleri şâyân-ı mü‘âlâ‘ adır. “Yâ Rab” redîfli Ėazellerinden:

“Lâl eyledi fûrkat dil-i nâlânımı yâ Rab”

Ve:

“Perverde-i luţf it gül-i ĥandânımı yâ Rab”

mışra‘ larıyla maşdar olanları güzeldir.

Âşârı miyânında zararsızca bir iki müstezâd daĥi bulunur.

Eş‘ârında “ĥaşv-ı kabîĥ, imâle, zihâf” gibi ‘uyûb-ı şi‘r göröldüğünden iktidâren “Fıţnat” ıñ mâ-dûnunda tutulmaktadır. Vâkı‘ â Fıţnat’ da:

“Yok nazîri mülk-i ĥüsn içre cemâl-i yâr bir

Kim olur ‘âlemde zîrâ mihr-i pür-envâr bir”

mışrâ-ı şânîsini iki edât-ı ta‘ lilli;

“Kenâr-ı ĥatdan ol fettân ruĥ-ı pür-tâb göstermiş

Seĥer-gâh-ı ĥüsünde mihr-i ‘âlem-tâb göstermiş”

gibi taĥrîk-i sâkinli;

“Fıtnat ne deñlü olmasa şâyân-ı vuşlatıñ
Ey şûh eyle merhamet üftâdedir saña”

Gibi şimdi ğayr-i müsta‘mel ta‘biri hâvî beyitler nazara çarpar ise de bunlar Fıtnat Hanım’ın âşâr-ı ‘ûmûmiyyesine nisbeten cüz’îdir. Dimek isteriz ki Fıtnat’ın Şeref’e de, âşârı maḥbû ve mütedâvil olan şâ‘îrâta da rüçhânı vardır. Şeref’i Leylâ’ya da tercîh edemeyeceğiz. Leylâ’nın:

“Çingâne midir aşlı raķibiñ nedir âyâ
Gördüm anı sûk içre bu gün geçdi elekle”

dimiş olması eş‘âr-ı sâ‘iresiniñ meziyyetini ihlâl idemez. Nitekim:

“Pâre pâre dil-i mecrûh u perîşânımdan
Ser-i kûyuñda gezen her ite biñ pâre fedâ”

beyti, Fuzûlî’nin şân-ı edebiyesine nakız îrâş eyleyemez.

Leylâ dîvânında daḥi:

“Elfâz-ı perîşânını cem‘ itmek için
Dîvânında rehber idüp tevfiķiñ
Tevfiķiñ umar ‘abd-i siyeh-rû yâ Rab
Kıl na‘t-ı celîlinde sūhan-gû yâ Rab”

gibi güzelleri çokdur.

Şeref’in yukarıda da ifâde olunduğu vechile mûmâ-ileyhâya iķtidâren tefevvuk idememesi,

“Şalma қоç başıñ için ferdâya ‘îd-i vaşlıñı
Câmı kurbân nezr idüp қанım ҳелâl itdim saña”
gibi ‘âdî,

‘A tâ-yı vaşl ile ‘uşşâқа icrâ-yı sehâlık yap”

gibi şîve-i lisâna;

“Çâr-sû-yı gönlümüñ kâlâ-yı zevke yok yeri”

Ve:

“Ürkütme murğ-ı gönlümüz âvârelenmesün”

gibi kâ‘ideye ğayr-i muvâfık sözler söylemesindendir.

Böyle şeyler Fıtnat ile Leylâ’da bulunsa bile bi’n-nisbe azdır.

Fakat şurasını ‘arz idelim ki, biz Şeref’i Fâtih Sultân Mehmed Hân Hazretleri
zamânında şöret bulan şâ‘irâtdan,

“Keşf it nişâbıñı yeri gögi münevver it

Bu ‘âlem-i ‘anâşırı firdevs-i enver it”

beytiyle maşdar ğazeliñ kâ‘ilesi olan Zeyneb’e ve,

“Tîr-i nigeñ eyledi öz cânıma te’sîr

Cânâ bu kemân-keşlik ile pîr olasıñ pîr”

beytiyle maşdar ğazeliñ kâ'ilesi ve merhûm Şerîf Paşa-zâde Sa'îd Beg'in kerîmesi olup 1260 senesi irtihâl iden Tevfîka Nesîbâ Hanım'a her cihetle tercîh ideriz. Vâkı'â cihânda "Mısrâ'-ı Berceste" ibkâ-yı nâm için kifâyet idebildiği rivâyet olunmağda ise de Ne Zeyneb'in ne Nesîbâ'nın bu ğazelleri "Berceste" dincek derecede görülemediginden, hâtır için nâmlarını ibkâ itse bile şâ' iriyyetçe anları koca bir dîvân şâhibesi olan Şeref'in fevkinde bulunduramaz. Eger anların âşâr-ı sâ'ire-i ceyyidesi de var ise orasını bilemeyiz. Biz, yalnız gördüğümüz şu iki ğazelleri üzerine hüküm idiyoruz. İleride daha iyi eşerleri nazar-ı müâlâ' amızdan geçüp de sebab-i rüchân bulur isek elbette 'arz ideriz. Nûrû'd-dîn 'Avnî.

B- ŞEREF HANIM'IN HAYATI

Şeref Hanım'ın hayatı hakkında Osmanlıca matbu kaynakların dışında Cumhuriyetten sonra Latin harfleriyle yayımlanmış bazı eserlerde de bilgiler buluyoruz. Lakin Son Asır Türk Şairleri'nin dışında bu kaynaklar bilgilerimize yeni şeyler eklemiyor. Şeref Hanım hakkında 3 adet de kitap yayımlanmıştır. İlki Hamdi Nazım Ertek tarafından 1941 yılında “Şair Şeref (Hanım)” adıyla yayımlanan 30 sayfalık bir eserdir. Bu kitapta şairin şiirlerinden örnekler verilmiş, hayatı ve şiirleri hakkında geniş bir bilgi yoktur. İkinci kitap Yusuf Mardin tarafından 1994 yılında yayımlanan 238 sayfalık bir eserdir. Daha önceki divan şiiri çalışmalarından farklı olarak hazırlanan bu eserin bazı bölümleri ilgiyle okunabilecek mahiyettedir. Üçüncü kitap ise Mehmet Arslan tarafından 2002 yılında yayımlanan 548 sayfalık bir eserdir. Diğer eserlere oranla bu eserde şairin hayatı ve şiirlerine daha fazla yer verilmiştir.

Gerek Osmanlıca matbu kaynaklar gerekse bibliyografya kısmında gösterilen şairle ilgili diğer eserlerin ışığında Şeref Hanım'ın hayatı hakkında bilgiler aşağıdaki gibidir.

Şeref Hanım 1224 (1809) yılında doğmuştur. Kendisi gibi şair olan Mehmet Nebil Bey'in kızıdır. Doğum yeriyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Bir rivayete göre İstanbul'da başka bir rivayete göre de Kahire'de doğmuştur. Fakat İstanbullu olma ihtimali yüksektir. Çünkü babası Mehmet Nebil Bey Mısır-ı Kâhire mevleviyetine 1234(1818) yıllarında tayin edilmiştir. Baba soyu sadrazam Abdullah Nâ' ilî Paşa'ya dayanmaktadır. Babası 1235(1819) tarihinde vefat eden şair Mehmet Nebîl Bey, onun babası ise 1213(1798) yılında vefat eden vak' anüvîs ve şair Halil Nûrî Bey, onun babası ricâlden Feyzullâh Şâkir Bey ve onun da babası sadrazam Abdullah Nâ' ilî Paşadır.

Anne soyu meşhur kütüphane sahibi Şeyhülislam Âşir Efendiye dayanmaktadır.

Şeref Hanım, İstanbul'da büyümüş ve hayatını orada devam ettirmiştir. Bir dönem ailesiyle birlikte Gelibolu'ya gitmiş ve orada Yazıcızâde Mehmed ve Yazıcızâde Ahmed-i Bîcân'ın kabirlerini ziyaret etmiştir.

Şeref Hanım Gelibolu haricinde İstanbul'un pek dışına çıkmamıştır. İstanbul şehrinde ise Yakacık semti onun için ayrı bir önem taşımaktadır. Bu semte şiirlerinde bolca yer vermiştir.

Şeref Hanım Mevlevî tarikatından olup Kâdirî muhibbi olan bir şairdir. 53 yaşındayken 1277(1861) tarihinde vefat etmiş ve Yenikapı Mevlevîhânesinde muhipler kabristanında çınar altına defnolunmuştur. Daha sonra kız kardeşinin kızı Nahiye Hanım yanına defnolunmuştur.

Şeref Hanım'ın evlenip evlenmediğine dair kesin bir bilgi yoktur. Ama çocukları çok sevdiği, çocuk hasretiyle yanıp tutuştuğu şiirlerinde hissedilmektedir.

Şeref Hanım, bazı şiirlerinden anladığımız kadarıyla maddi anlamda çok sıkıntı çekmiş, hayatını sürdürmekte zorlanmıştır. Aslında elinde bulunanları hoyratça harcamamış fakat akrabalarından miras yerine borç kalmıştır. İçinde bulunduğu durumu Sadrazam Ali Paşa'ya utanarak açmış ve güzel bir beyitle ondan yardım istemiştir. Ali Paşa da onu kırmayıp kendisine aylık iki yüz kuruş maaş bağlatmıştır.

C- ŞEREF HANIM'IN ŞÂİRLİĞİ

19.yy'ın önemli üç kadın şairinden birisidir. Şeref Hanım birçok şair yetiştirmekle birlikte ailesinden ve çevresinden edindiği bilgi birikimini, kültürünü ve şiir zevkini şiirlerinde hissettiren önemli bir şairdir. Divan şiirinin hemen her nazım şeklinde ve türünde manzumeler yazmıştır.

Şeref Hanım'ın şiiri hakkında bazı kaynaklar şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Bu dîvân, kullanılan nazım şekilleri, dile getirilen konular, dil ve ifade özellikleri yönünden Şeref Hanım'a kadın şairlerimiz arasında önemli bir yer kazandırmıştır. Onun şiirlerinde yenilik bulunmamakla birlikte, eskinin başarılı bir tekrarını görüyoruz.”

“Şeref Hanım aile muhitindeki sanat ve kültür an'anesi içinde yetişerek asrın edebiyatına bir divan kazandıran kadındır.”

“Şeref Hanım'ın şiir dili sade ve nazım tekniği kuvvetlidir. Nazmında, zamanın ev ve aile lisanından aktarılmış sözler dikkati çeker. Bazı mısralarının ahengine, ileride imalesiz bir devre girecek olan Türk Aruzu'nun müjdecisi sayılacak tabîi bir ifade vardır. Mühim bir kısım mısraları da onun iyi bir tahsil gördüğünü ve olgun bir insandan beklenen zarîf ve nüktedân bir ifadeye sahip olduğunu gösterir.”

“Muallim Nâci “Esâmi” de diyor ki: “Sahibe-i divan bir şairedir. Hayli güzel sözleri vardır. Bir münâcâtından olan şu beytin selâsetine diyecek yoktur:

“Yâ İlâhî degilim müstaḥak iḥsân eyle
Kerem ü luṭfuñı ḥaḫkımda firâvân eyle”

Genel olarak şiir ve özellikle de kendi şiiri hakkında ortaya koyduğu sözler, onun aldığı kültürün bir işareti olarak gösterdiği alçakgönüllülüğü açıklar niteliktedir. Şu mealdeki beyit bu alçakgönüllülüğün ifadesidir:

“Şeref yok sende zerre kâbiliyyet gün gibi zâhir
Ne ümmîd ile bilmem ' arz-ı ' irfân itmek istersin”

Şeref Hanım, şiirlerini niçin ve nasıl yazdığını ise şöyle belirtiyor:

“Şeref”den ve kendinden çektiği derdi ciğer kanıyla tahrîr ü beyân eylerim; her vakit ve zamanda şarkı ve gazelle sevgiliye durumumu arz ederim.”:

“Eylesem nola ciğer kanıyla tahrîr ü beyân
Hem Şeref”den hem gönülden çekdiğim derdi hemân

Gâh şarkı gâh gazelle böyle her vaqt ü zamân
‘Ârz-ı hâl itmek cenâb-ı yâre kârımdır benim”

Şeref Hanım divan edebiyatı geleneğinden neredeyse hiç sapmamış, şiirlerinde, bir kadın şair olmasına rağmen bir erkek gibi düşünmüştür. Klasik mazmunlar, benzetmeler kullanmaya devam ederek kendini erkek şairlerden farklı hissetmemiştir. Eğer şiirinin altında mahlası olmasa onu erkek şair sanmamak elde değildir.

Bir kadın şair olan Şeref Hanım, şiirlerindeki serbest ve rahat söyleyişlerle de dikkat çekmektedir. Hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda bu durumu yadırgamıştır:

“Güş itme bu ‘âlemde şemâtât-ı ‘adûyı
Zevkünde ol eglen de ne dirlerse disinler”

1-BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEREF HANIM DİVÂNINDA DİN-TASAVVUF

A) DİN

1- Allah

Divan şiirinde Allah, daha çok özellikleriyle zikredilmektedir. Allah ezeli ve ebedîdir. Dünya ise sonradan yaratılmış ve fânidir. Âlemi kuşatan Allah'ın sıfatları, zâtı, kudreti, kuvveti ve bilgisidir. O tektir, eşi ve benzeri yoktur. 99 ismi vardır ve her birinin muktezâsını zâtında toplamıştır. Görmek için göze, duymak için kulağa ihtiyacı yoktur. Kur'ân onun kelamıdır.

Divan şiirinde Allah'ın birliğini anlatan tevhidler ve O'na yakarışları konu edinen münâcâtlar önemli yer tutmaktadır. Bütün şairler çeşitli nazım şekilleriyle – özellikle kasîde- O'nu anlatmışlardır. Allah, Hak, Rab, Perverdigâr, Yezdân, İlâh, Hudâ, Tanrı, Bârî, Yaratan, Hâlık, Zülcelâl, Rahmân, Rahim, Kibriyâ vs. çeşitli adlar altında doğrudan doğruya, Yed-i Kudret, Dest-i Kudret, Nakkâş-ı Ezel, Hâkim-i Mutlak vs. adları altında da mecaz manalarla divan şiirine girmiştir.

Şair, şiirlerini Allah'ın feyziyle, ilhamıyla yazdığını da bir münâcât ile şöyle belirtir:

“Vir gönca-i ümîdime feyziñle gûşâyış
Gülzâr-ı dili faşl-ı hazân eyleme yâ Rab

Âyîne-i ilhâmîñ ide nâţıkka-perdâz
Tûtî-i dilim beste-zebân eyleme yâ Rab”

(K-8)

K.2-5, K.3-2, K.3-3, K.3-8, K.3-11, K.4-1,K.4-3, K.4-4, K.4-6, K.4-8, K.4-10, K.4-11, K.4-13, K.4-14, K.4-15, K.4-16, K.4-17, K.5-10, K.5-12, K.7-6, K.8-11, K.9-

10, K.12-11, K.13-9, K.13-16, K.14-4, K.14-6, K.14-8, K.14-13, K.14-18, K.15-18, K.15-20, K.16-15, K.16-17, K.16-31, K.16-33, K.16-38, K.17-21, K.17-23, K.17-38, K.17-41, K.18-40, K.18-20, K.18-24, K.18-31, K.20-1, K.20-7, K.20-18, K.21-18, K.22-2, K.23-8, K.23-15, K.23-38, K.23-40.

T.1-3, T.8-4, T.8-8, T.9-2, T.10-2, T.11-2, T.14-1, T.15-1, T.19-1, T.20-1, T.20-3, T.22-2, T.22-3, T.22-4, T.22-5, T.22-6, T.22-7, T.23-1, T.23-2, T.24-5, T.24-6, T.25-2, T.26-1, T.26-2, T.26-4, T.26-6, T.26-7, T.28-1, T.28-2, T.28-5, T.28-7, T.30-1, T.30-3, T.30-4, T.30-5, T.30-6, T.30-7, T.30-8, T.30-10, T.31-1, T.31-2, T.31-3, T.32-2, T.32-3, T.32-4, T.33-4, T.34-6, T.37-2, T.37-3, T.41-5, T.42-4, T.43-3, T.43-5, T.44-3, T.45-4, T.45-5, T.46-1, T.46-7, T.47-1, T.47-4, T.48-1, T.50-6, T.50-7, T.50-8, T.52-2, T.52-4, T.53-2, T.54-3, T.54-5, T.55-6, T.56-2, T.57-2, T.57-4, T.57-5, T.58-5, T.58-6, T.59-7, T.59-16, T.60-3, T.60-4, T.60-5, T.61-9, T.63-6, T.65-4, T.66-1, T.67-2, T.68-6, T.69-7, T.75-3, T.75-5, T.75-6, T.77-3, T.77-7, T.78-1, T.82-2, T.84-2, T.84-5, T.85-2, T.86-4, T.87-5, T.93-2, T.94-3, T.95-2, T.96-1, T.100-6, T.102-5, T.103-6, T.104-4, T.108-1, T.111-2, T.113-6, T.114-5, T.114-6, T.115-6, T.116-4, T.117-3, T.117-5, T.118-2, T.120-2, T.122-4.

Mr. 1-1, Mr.1-2, Mr.1-3, Mr.1-4, Mr.1-5, Mr.6-4, Mr.6-20, Mr.7-1, Mr.7-11, Mr.7-12, Mr.8-8, Mr.8-12.

Mh.2-1, Mh.2-2, Mh.2-3, Mh.2-4, Mh.2-5, Mh.2-6, Mh.3-1, Mh.3-2, Mh.3-3, Mh.4-1, Mh.4-2, Mh.4-3, Mh.4-4, Mh.4-5, Mh.6-2, Mh.6-3, Mh.7-7, Mh.7-8, Mh.7-9,

Th.2-2, Th.6-1, Th.6-4, Th.14-5, Th.17-1, Th.17-2, Th.17-3, Th.17-4.

Ms.1-1, Ms.1-2, Ms.1-3, Ms.1-4, Ms.1-5, Ms.1-6, Ms.1-7, Ms.1-8, Ms.1-10, Ms.1-11, Ms.1-12, Ms.1-13, Ms.1-15, Ms.1-16, Ms.1-17, Ms.1-18, Ms.2-1, Ms.2-2, Ms.2-3, Ms.2-4, Ms.2-5, Ms.2-6, Ms.3-2, Ms.3-3, Ms.3-4, Ms.3-5, Ms.4-6, Ms.5-7, Ms.5-9, Ms.6-5, Ms.7-3, Ms.7-4, Ms.7-5, Ms.8-4, Ms.8-6, Ms.9-3, Ms.9-5, Ms.11-3, Ms.11-6, Ms.11-8, Ms.11-9, Ms.11-10, Ms.11-11, Ms.12-5, Ms.12-10, Ms.13-1, Ms.13-2, Ms.13-3, Ms.13-4, Ms.13-5, Ms.13-6, Ms.13-7, Ms.14-4, Ms.15-4, Ms.15-4

Ts.2-1, Ts.2-2, Ts.2-3, Ts.2-4, Ts.2-5, Ts.3-1, Ts.6-1, Ts.6-2, Ts.6-4, Ts.6-6, Ts.6-7, Ts.8-5, Ts.9-1, Ts.9-2, Ts.9-3, Ts.9-4, Ts.9-5

Msm.1-6

Tb.1-9, Tb.2-3, Tb.2-13, Tb.2-18, Tb.2-19, Tb.2-27, Tb.2-30, Tb.3-23, Tb.3-26,
Tb.3-27, Tb.4-19, Tb.4-25, Tb.4-26, Tb.4-27

Tc.1-4, Tc.1-15, Tc.1-20, Tc.1-46

G.4-4, G.7-9, G.8-2, G.8-3, G.8-5, G.9-1, G.9-3, G.13-6, G.18-5, G.19-5, G.19-
7, G.19-9, G.26-6, G.29-1, G.29-2, G.29-3, G.34-4, G.59-1, G.59-9, G.69-8, G.70-3,
G.71-3, G.73-2, G.76-2, G.102-2, G.103-1, G.103-5, G.111-2, G.124-3, G.136-4,
G.145-1, G.145-2, G.145-3, G.145-4, G.145-5, G.146-1, G.157-3, G.162-5, G.168-5,
G.171-1, G.177-1, G.183-1, G.183-3, G.202-2, G.202-3, G.205-6, G.212-5, G.224-2,
G.224-8, G.225-1, G.225-2, G.225-4, G.225-6, G.225-7, G.226-2, G.226-4, G.226-5,
G.226-6, G.226-7, G.227-3, G.227-4, G.227-5, G.228-3, G.228-7, G.229-1, G.229-2,
G.229-3, G.232-1, G.233-1, G.233-2, G.233-3, G.233-4, G.233-5, G.235-1, G.235-2,
G.235-3, G.235-4, G.235-5, G.239-1, G.241-3, G.244-2, G.250-1, G.252-3

M.1-4, M.2-1

§.3-1, §.19-1, §.27-2, §.29-5, §.30-4, §.36-4, §.37-5, §.41-1, §.42-1, §.42-2,
§.42-3, §.42-4, §.42-5

Mes.1-2, Mes.1-3, Mes.1-5, Mes.1-6, Mes.1-15, Mes.1-17, Mes.1-27, Mes.1-28,
Mes.2-13, Mes.2-16, Mes.2-26, Mes.3-30, Mes.4-2, Mes.4-4, Mes.4-8, Mes.4-15,
Mes.5-12

Kk.2-11, Kk.4-3, Kk.4-4, Kk.4-5, Kk.5-2, Kk.6-7, Kk.7-12, Kk.8-2, Kk.8-5

Kt.3-1, Kt.3-2, Kt.4-1, Kt.5-1, Kt.6-1, Kt.8-1, Kt.8-2, Kt.9-1, Kt.12-1, Kt.17-2,
Kt.24-2, Kt.35-1, Kt.45-2, Kt.55-1, Kt.59-1, Kt.57-1, Kt.58-1, Kt.61-2, Kt.64-2, Kt.72-
1, Kt.77-1, Kt.78-1, Kt.81-2, Kt.83-1, Kt.84-1, Kt.84-2, Kt.90-2, Kt.94-1, Kt.105-1

B.17, B.18

Mt.3, Mt.4, Mt.5

N.Ş.T.E.M.1-1-2-3-5, N.Ş.T.E.M.2-1

2- Melekler

Melekler nurdan yaratılmışlardır. Dişi ve erkek olmazlar, yeme-içme-uyuma gibi özellikleri yoktur. Diğer yaratılanlardan farklıdırlar. Allah'ın emirlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Güçlerini Allah'tan alırlar. Büyük melekler: Cebrâîl, Mikaîl, İsrâfil ve Azraîl.

Melekler, Allah'ın bütün emirlerini yerine getirir, gece gündüz Allah'a ibadet ederler. Allah'tan bağımsız olarak hareket etmezler. Divan şiirinde melekler birçok yönleriyle ele alınmakla birlikte en çok sevgiliye benzetilirler. Melek huylu, melek yüzlü gibi. Melekler sevgilinin bulunduğu yeri tavâf eder, kirpiklerini ve saçlarını sevginin eşiğine süpürge yaparlar.

“Aâ vü lütfuña muhtacdır seniñ Cibrîl
Düşüp rikâbıña dir elbet es-selâmu ‘aleyk”
(K.3-6)

K.18-12, T.7-3, T.53-6, T.68-4, T.87-2, Mes.2-5, Tc.1-2.B.-14

3-Kitaplar

Dört semavî kitabın en son indirileni Kur'ân-ı Kerîm'dir. Vahiy yoluyla, Cebrâîl peygamberimize gönderilmiştir. 114 sûre ve 6666 ayettir. Allah'ın varlığını ve birliğini delilleriyle ortaya koyan, insanlığın iki dünya saadetini ve hayatını düzenleyen, onlara kurtuluş yolunu gösteren Kur'ân-ı Kerîm için Mushaf, Kitâb, Fûrkân, Nûr vs. adları da kullanılmaktadır.

Divan şiirinin kaynakları arasında Kur'ân-ı Kerîm, önemli bir yer tutar. Şeref Hanım kendisinin ve çağının inandığı ve yaşam şekli olarak benimsediği dini şiirlerinde işler.

“Biri itdi bed'-i Ẓur'ân biri tezvîc eyledi
Pîr ola mâder pederle ol dü-pâkîze püser”

(T.23-6)

T.1-5, T.7-5, T.20-5, T.25-5, T.47-7, T.48-5, T.72-2, T.79-2, T.80-2

4- Ayetler

Divan şiirinde âyetler iktibâs yoluyla kullanılır. İktibâs ise bazen tam bazen de âyet içinden bir iki kelime olarak şiirde işlenir. Bazı durumlarda ise sevgili ile ilgili özellikler için kullanılır.

“Egerçi var ise ‘aqlıñ başında ey dil ola
Diliñde şâm u seher lâ ilâhe illallâh”

(K.1-2)

K.1-5, K.1-9, K.1-10, K.1-12, K.1-13, K.1-14, K.1-15

G.25-5, G.233-1, G.233-5, G.234-1, G.234-2, G.234-3, G.234-4, G.234-5

5- Peygamberler

Peygamber, haberleri ulaştıran, Allah’ın emirlerin insanlara ileten, Resûl, Nebî anlamlarında kullanılır.

“Ben güneş-kâra ya Resûlallâh
Sendedir çâre yâ Resûlallâh”

(K.2-1)

K.2-2, K.2-3, K.2-4, K.2-5, K.2-6, K.2-7, K.2-8, K.2-9, K.2-10, K.2-11, K.2-12,
K.4-2, K.10-6, K.12-4, K.12-5, K.12-17, K.13-11, K.13-13, K.14-3, K.14-16, K.15-13,
K.15-15, K.15-24, K.16-17, K.17-13, K.18-15, K.19-6, K.20-10

T.2-4, T.12-4, T.13-2, T.21-3, T.22-7, T.27-2, T.54-4, T.58-4, T.62-6, T.84-4,
T.92-2, T.97-7, T.102-3, T.109-2, T.119-3, T.120-1, T.120-5

Mr.2-1, Mr.2-2, Mr.2-3, Mr.2-4, Mr.2-5, Mr.2-6, Mr.2-7, Mr.3-1, Mr.3-2, Mr.3-3, Mr.3-4, Mr.3-5, Mr.3-6, Mr.3-7, Mr.4-2, Mr.6-10

Mh.1-1, Mh.1-2, Mh.1-3, Mh.1-4, Mh.1-5, Mh.1-6, Mh.1-7, Mh.1-8

Ms.1-14, Ms.2-7, Ms.5-3, Ms.5-5, Ms.11-5, Ms.12-1, Ms.12-2, Ms.12-3, Ms.12-9, Ms.14-3, Ms.14-9

G.10-5, G.224-1, G.224-3, G.224-4, G.224-5, G.224-6, G.224-7, G.225-3, G.226-1, G.226-3, G.227-1, G.227-2, G.227-6, G.227-7, G.227-8, G.227-9, G.228-1, G.228-2, G.228-3, G.228-4, G.228-5, G.228-6, G.229-4, G.229-5, G.229-6, G.230-1, G.230-2, G.230-3, G.230-4, G.230-5, G.230-6, G.231-1, G.231-2, G.231-3, G.231-4, G.231-5, G.231-6, G.232-5, G.255-1, G.255-2, G.255-3, G.255-4, G.255-5, G.255-6

Mes.2-22, Kk.6-1, Kt.2-1, Kt.2-2, Kt.5-2, Kt.21-2, Kt.43-1, R.3

6- Dini Unsurlar

Mevlevî tarikatine mensup olan Şeref Hanım şiirlerinde dini unsurlara sık sık yer vermiştir.

“Gerekdir evvelinde her umûruñ yâd-ı bismillâh

Anı elzemdir itmek muṭlaḳâ mu‘ tâd-ı bismillâh”

(Kt.1-1)

K.1-1, K.1-3, K.1-4, K.1-6, K.1-7, K.1-8 K.1-11, K.3-1, K.3-2, K.3-3, K.3-4, K.3-5, K.3-6, K.3-7, K.3-8, K.3-9, K.3-10, K.3-11, K.3-12, K.3-13, K.3-14, K.3-15, K.3-16, K.7-1, K.7-3, K.7-5, K.7-7, K.7-8, K.7-9, K.7-10, K.7-11, K.7-12, K.7-13, K.7-14, K.7-15, K.7-16, K.7-18, K.8-1, K.8-2, K.8-3, K.8-4, K.8-5, K.8-6, K.8-7, K.8-8, K.8-9, K.8-10, K.8-11, K.8-12, K.8-13, K.8-14, K.8-15, K.8-16, K.8-17, K.8-18, K.11-2, K.11-3, K.11-4, K.11-6, K.11-7, K.11-8, K.11-9, K.11-11, K.12-3, K.12-9, K.12-12, K.12-13, K.12-14, K.13-6, K.13-8, K.13-12, K.13-15, K.13-17, K.13-18, K.14-9, K.14-10, K.14-11, K.14-15, K.14-23, K.15-8, K.15-14, K.15-22, K.15-26, K.15-30, K.16-11, K.16-12, K.16-36, K.17-20, K.17-26, K.17-28, K.17-40, K.18-10, K.18-14, K.18-18,

K.18-26, K.18-27, K.18-28, K.18-32, K.18-35, K.18-36, K.18-42, K.18-43, K.19-3, K.19-4, K.20-1, K.20-2, K.20-3, K.20-4, K.20-5, K.20-6, K.20-8, K.20-9, K.20-11, K.20-12, K.20-13, K.20-14, K.20-15, K.20-16, K.20-17, K.20-18, K.21-11, K.21-30, K.22-34, K.23-5, K.23-14, K.23-30, K.23-37

T.1-1, T.1-7, T.1-9, T.2-6, T.4-4, T.5-5, T.7-2, T.10-4, T.10-6, T.10-7, T.10-8, T.12-2, T.12-6, T.24-4, T.25-4, T.35-8, T.38-3, T.39-4, T.51-5, T.59-6, T.59-10, T.59-15, T.60-2, T.61-7, T.62-2, T.62-8, T.64-3, T.64-9, T.65-6, T.66-2, T.66-5, T.66-6, T.66-12, T.67-6, T.68-2, T.70-5, T.74-1, T.75-4, T.76-1, T.76-2, T.76-6, T.77-2, T.85-3, T.86-3, T.87-4, T.88-2, T.89-2, T.92-3, T.101-4, T.105-3, T.109-5, T.11-3, T.111-5, T.112-4, T.113-3, T.115-2, T.115-4, T.116-2, T.117-4, T.117-6, T.118-4, T.121-4, T.121-6, T.122-3, T.122-6

Mr.4-4, Mr.4-6, Mr.6-16, Mr.6-18, Mr.7-10, Mr.8-10, Mr.8-11

Th.6-3, Th.6-5

Ms.6-1, Ms.7-6, Ms.10-3, Ms.10-4

Msm.1-7

Tb.1-3.B-15, Tb.1-4.B-19, Tb.1-4.B-12, Tb.2-1.B-5, Tb.2-4.B-21, Tb.2-4.B-23, Tb.3-5.B-30

Tc.1-4.B-31

G.7-5, G.7-8, G.13-5, G.16-3, G.19-11, G.21-5, G.30-3, G.30-4, G.32-3, G.45-3, G.69-3, G.81-3, G.101-2, G.102-8, G.103-4, G.107-2, G.124-4, G.130-3, G.137-2, G.147-2, G.164-1, G.218-1, G.219-2, G.220-9, G.232-3, G.G.244-3, G.247-4

M.2-3, M.2-4

Ş.2-1, Ş.2-2, Ş.2-3, Ş.25-4, Ş.33-1, Ş.33-2, Ş.33-3, Ş.33-4, Ş.33-5

Mes.1-9, Mes.1-11, Mes.1-19, Mes.1-20, Mes.1-21, Mes.1-24, Mes.1-29, Mes.2-9, M L.1-7, L.1-13

Kk.2-5, Kk.3-7, Kk.4-2, Kk.5-1, Kk.5-3, Kk.7-2, Kk.7-3, Kk.7-6

Kt.1-1, Kt.1-2, Kt.26-2, Kt.27-2, Kt.32-1, Kt.32-2, Kt.33-2, Kt.34-1, Kt.34-2, Kt.43-2, Kt.48-2, Kt.58-2, Kt.69-1, Kt.74-1, Kt.87-2, Kt.90-1, Kt.92-1, Kt.100-2

N.Ş.T.E.M.-1-6, N.Ş.T.E.M.-2-2, N.Ş.T.E.M.-2-6

B) TASAVVUF

İslamiyette tasavvufun ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemektedir.

Tasavvufun temelini yaratılış nazariyesi oluşturmaktadır. Vücûd-ı Mutlak olan Allah, aynı zamanda Kemâl-i Mutlak ve Hüsn-i Mutlak 'tır. Allah'ın aşk-ı zatî nedeniyle kendini görmek ve göstermek istemesi alemin yaratılmasına neden olmuştur.

Divan şiirinde mutasavvıf şairler dışında, dindışı konularda yazan şairler de tasavvuftan bahsetmişlerdir. Tasavvufî şairler de dindışı şairler gibi meyhaneden, şaraptan, sevgiliden ve sevgilinin güzelliklerinden bahsetmişlerdir.

“Yokdan beni var eylediğini gibi İlâhî

Halk it düşeyim pâyna bir mürşid-i kâmil”

(G.103-5)

G.103-1, G.103-2, G.103-3, G.103-4, G.103-6, G.103-7

2-İKİNCİ BÖLÜM

ŞEREF HANIM DİVÂNINDA CEMİYET

A)ŞAHISLAR

1-Tarihi Şahıslar

Şeref Hanım, yaşadığı dönemde Sadrazam Ali Paşa'ya ve kendi aile eşrafına beyitler yazmıştır. Bunların dışında Mevlana ve Eflatun'a da şiir yazdığı bilinmektedir.

“Maḥzûn dilim şâd it yâ Ḥazret-i Mevlânâ

Virâneyim âbâd it yâ Ḥazret-i Mevlânâ”

(K.5-1)

K.5-2, K.5-3, K.5-4, K.5-5, K.5-6, K.5-7, K.5-8, K.5-9, K.5-10, K.5-11, K.5-12, K.6-1 K.6-2, K.6-3, K.6-4, K.6-5, K.6-6, K.6-7, K.6-8,K.6-9, K.6-10, K.6-11, K.6-12, K.6-13, K.6-14 K.6-15, K.6-16,K.6-17, K.6-18, K.7-2, K.7-4, K.9-1, K.9-2, K.9-3, K.9-4, K.9-5, K.9-6, K.9-7 K.9-8, K.9-9, K.9-10, K.9-11, K.9-12, K.9-13, K.9-14, K.9-15, K.9-16, K.9-17, K.9-18, K.10-1, K.10-2, K.10-3, K.10-4, K.10-5, K.10-6, K.10-7, K.10-8, K.10-9, K.10-10, K.10-11, K.10-11, K.10-12, K.10-13, K.10-14, K.10-15, K.10-16, K.10-17, K.10-18, K.12-2, K.12-8, K.13-7, K.14-2, K.14-7, K.14-17, K.14-21, K.15-11, K.15-12, K.15-17, K.15-27, K.15-28, K.130, K.16-39, K.17-4, K.17-7, K.17-9, K.17-10, K.17-12, K.17-30, K.17-31, K.17-33, K.18-3, K.18-7, K.18-8, K.18-13, K.18-19, K.18-22, K.18-24, K.18-25, K.19-7, K.19-8, K.20-2, K.20-4, K.20-11, K.21-10, K.21-17, K.21-31, K.22-24, K.23-22, K.23-33.

T.1-2, T.1-10, T.1-11, T.2-1, T.2-3, T.2-7, T.3-1, T.3-3, T.3-9, T.4-1, T.4-5, T.5-1, T.5-2, T.5-7, T.6-1, T.7-1, T.8-1, T.8-9, T.9-1, T.9-4, T.10-1, T.10-3, T.10-9, T.11-1, T.11-3, T.11-5, T.12-1, T.12-3, T.13-1, T.14-1, T.14-2, T.15-2, T.16-1, T.16-2, T.17-1, T.17-2, T.18-1, T.18-2, T.19-1, T.19-2, T.20-2, T.21-1, T.21-5, T.22-1, T.23-3, T.23-9,

T.24-1, T.25-1, T.27-1, T.28-3, T.29-1, T.29-2, T.30-11, T.31-5, T.32-1, T.32-8, T.33-1, T.33-2, T.33-7, T.34-1, T.34-4, T.34-7, T.35-1, T.35-3, T.35-6, T.355-9, T.36-2, T.36-3, T.36-6, T.37-4, T.37-5, T.38-1, T.38-5, T.39-1, T.39-3, T.39-5, T.40-1, T.40-7, T.41-1, T.41-2, T.41-7, T.42-1, T.42-3, T.42-5, T.43-1, T.43-7, T.44-1, T.45-1, T.45-7, T.46-2, T.46-4, T.46-5, T.46-8, T.46-9, T.48-2, T.48-3, T.48-5, T.49-1, T.49-2, T.49-3, T.49-5, T.50-1, T.50-8, T.51-1, T.51-3, T.51-6, T.52-1, T.52-5, T.53-1, T.53-7, T.54-1, T.54-2, T.54-2, T.54-7, T.55-1, T.55-3, T.55-7, T.56-1, T.57-1, T.57-3, T.57-6, T.58-1, T.58-7, T.59-1, T.59-3, T.59-4, T.59-5, T.59-11, T.59-17, T.60-1, T.60-6, T.61-1, T.61-5, T.62-1, T.62-4, T.62-5, T.62-7, T.62-9, T.63-1, T.63-3, T.63-5, T.63-7, T.64-1, T.64-2, T.64-4, T.65-1, T.65-2, T.65-7, T.66-3, T.66-4, T.66-11, T.66-15, T.67-1, T.67-4, T.67-8, T.68-8, T.69-1, T.70-1, T.70-3, T.70-6, T.71-1, T.71-2, T.72-1, T.73-1, T.73-2, T.75-1, T.75-7, T.76-4, T.76-5, T.76-8, T.76-9, T.76-11, T.77-1, T.77-9, T.78-2, T.79-1, T.80-1, T.81-2, T.82-1, T.82-3, T.83-1, T.83-5, T.84-1, T.84-6, T.85-1, T.85-4, T.85-7, T.86-2, T.86-5, T.87-1, T.87-6, T.88-1, T.88-4, T.89-1, T.89-3, T.89-4, T.90-1, T.90-2, T.91-1, T.91-3, T.92-4, T.93-1, T.93-4, T.94-1, T.94-4, T.95-1, T.95-4, T.97-1, T.97-2, T.97-3, T.97-4, T.97-5, T.97-6, T.97-8, T.97-9, T.98-1, T.98-2, T.98-4, T.98-5, T.99-2, T.100-1, T.100-4, T.100-7, T.101-1, T.101-6, T.101-7, T.102-1, T.102-2, T.102-7, T.103-1, T.103-4, T.103-7, T.104-1, T.104-2, T.104-5, T.105-1, T.105-5, T.106-1, T.107-1, T.107-2, T.107-5, T.109-1, T.109-7, T.110-1, T.110-5, T.111-7, T.112-1, T.112-2, T.112-7, T.113-2, T.113-5, T.113-7, T.114-1, T.114-7, T.115-1, T.115-3, T.115-7, T.116-1, T.116-7, T.117-1, T.117-7, T.118-1, T.118-5, T.119-1, T.119-5, T.121-1, T.121-7, T.122-7

Mr.4-1, Mr.4-3, Mr.4-7, Mr.5-1, Mr.5-2, Mr.5-3, Mr.5-4, Mr.5-5, Mr.5-6, Mr.5-

7

Mh.6-4, Mh.6-5

Th.2-7, Th.3-4, Th.4-5, Th.5-2, Th.5-4, Th.7-7, Th.8-5, Th.9-3, Th.10-5, Th.12-5, Th.13-4, Th.15-1, Th.15-2, Th.15-3, Th.15-4, Th.15-5, Th.16-1, Th.16-5

Ms.4-4, Ms.4-5, Ms.4-7, Ms.4-9, Ms.5-4, Ms.5-11, Ms.6-2, Ms.6-3, Ms.6-4, Ms.6-6, Ms.6-7, Ms.6-8, Ms.6-9, Ms.7-2, Ms.8-1, Ms.8-2, Ms.8-3, Ms.9-1, Ms.9-2,

Ms.9-4, Ms.9-6, Ms.11-7, Ms.12-4, Ms.12-6, Ms.12-8, Ms.12-11, Ms.14-1, Ms.14-2,
Ms.14-3, Ms.14-5, Ms.14-6, Ms.14-9, Ms.14-10, Ms.14-12, Ms.15-1

Ts.3-2, Ts.6-7

Msm.1-1, Msm.1-2, Msm.1-3, Msm.1-4, Msm.1-5

Tb.1-2.B-8, Tb.1-2.B-9, Tb.1-2.B-10, Tb.1-3.B-12, Tb.1-3.B-17, Tb.1-4.B-20,
Tb.1-5.B-27, Tb.1-5.B-28, Tb.2-1.B-6, Tb.2-5.B-25, Tb.3-3.B-15, Tb.3-5.B-25, Tb.4-
1.B-4, Tb.4-3.B-17

Tc.1-2.B-12, Tc.1-3.B-18, Tc.1-3.B-22, Tc.1-5.B-37, Tc.1-6.B-44

G.21-1, G.23-5, G.26-1, G.26-2, G.44-6, G.57-4, G.59-6, G.60-2, G.60-3, G.60-
4, G.60-5, G.60-6, G.60-7, G.60-8, G.62-3, G.70-4, G.70-5, G.78-5, G.83-4, G.85-4,
G.89-5, G.90-5, G.97-5, G.102-1, G.102-3, G.102-4, G.102-5, G.103-7, G.110-7,
G.114-5, G.116-6, G.121-1, G.123-3, G.144-5, G.149-3, G.149-4, G.155-7, G.164-9,
G.171-6, G.172-5, G.176-5, G.180-5, G.182-5, G.183-5, G.187-5, G.197-5, G.202-1,
G.202-2, G.202-3, G.202-4, G.202-5, G.207-5, G.212-7, G.213-5, G.214-3, G.236-5,
G.242-1, G.244-1

§.1-5, §.5-3, §.27-1, §.27-2, §.27-4, §.29-5

Mes.2-2, Mes.2-3, Mes.2-4, Mes.2-5, Mes.2-7, Mes.3-1, Mes.3-6, Mes.3-7,
Mes.3-8, Mes.3-9, Mes.3-10, Mes.3-11, Mes.3-12, Mes.3-14, Mes.3-15, Mes.3-16,
Mes.3-17, Mes.3-18, Mes.3-20, Mes.3-21, Mes.3-22, Mes.3.23, Mes.3-24, Mes.3-25,
Mes.3-26, Mes.3-27, Mes.3-28

L.1-5, L.1-9, L.1-10, L.2-1

Kk.1-1, Kk.1-3, Kk.1-5, Kk.2-3, Kk.2-7, Kk.2-10, Kk.3-6, Kk.6-5, Kk.7-1,
Kk.7-5, Kk.7-8, Kk.8-1, Kk.8-4

Kt.7-1, Kt.10-2, Kt.13-2, Kt.20-2, Kt.22-2, Kt.23-1, Kt.30-1, Kt.31-1, Kt.31-2,
Kt.33-1, Kt.74-2, Kt.104-1

R.4-1

2- Edebî Hikâye Kahramanları

Türk ve İran edebiyatlarının başlıca mesnevi mevzuûnu teşkil eden Hüsrev ile Şirin ve Leylâ ile Mecnûn hikâyelerinin kahramanlarının isimleri Şeref Hanım dîvânında sıkça geçmektedir.

“Hâlîme şâd ile maḥzûn ağlar
Görse Ferhâd ile Mecnûn ağlar”

(Mes.5-7)

K.5-9, K.11-10,

T.90-2

Th.2-3, Th.4-1, Th.14-1

Tc.1-1.B-2, Tc.1-4.B-26

G.1-5, G.23-1, G.23-2, G.27-5, G.28-3, G.43-1, G.46-4, G.61-1, G.62-1, G.65-5,
G.65-7, G.66-2, G.78-2, G.83-2, G.86-1, G.86-4, G.90-2, G.94-7, G.119-4, G.121-2,
G.133-4, G.141-5, G.144-3, G.150-5, G.151-3, G.179-7, G.187-1, G.188-2, G.203-2,
G.205-4, G.240-1

M.2-5

Ş.18-1

Mes.5-7

Kt.53-1

B) YER ADLARI

Şeref Hanım divânında İstanbul'un çeşitli semtlerinden özellikle Yakacık'tan bahsedilmiştir. Mevlevî tarikatine mensup olduğu için Konya da şiirlerine konu olmuştur.

“Yakacıdır diyüp atma yakadan ‘ayn-ı diğkâtle
Nazar kıl var mı bak mânend ü mişli rûy-ı dünyâda”

(Kt.61-1)

K.9-7, K.10-5, K.14-5, K.23-25, K.23-32

T.7-4, T.8-6, T.10-5, T.12-5, T.24-3, T.35-2, T.37-1, T.39-2, T.39-5, T.40-4,
T.41-4, T.59-2, T.64-5, T.64-6, T.69-2, T.69-8, T.70-2, T.75-2, T.76-3, T.87-2, T.92-1,
T.99-1

Mh.6-1, Mh.7-2

Ms.3-1, Ms.5-8, Ms.6-8, Ms.7-7

Tc.1-38

G.71-2, G.71-4, G.74-2, G.75-1, G.85-7, G.123-5, G.143-3, G.200-1, G.252-3

Ş.23-4

Mes.4-9, Mes.4-12

L.3-5, L.4-3, L.4-4

Kk.2-8, Kk.6-3

Kt.61-1, Kt.63-1, Kt.66-1, Kt.66-2, Kt.91-1, Kt.91-2, Kt.98-1, Kt.98-2, Kt.99-1,

Kt.99-2

R.-1

C) SANATLAR, MESLEKLER

1- Sanatlar

Şeref Hanım sanat olarak şairlikten bahseder. Şair duygu ve düşüncelerini ortaya koymakta ve şairliğini ispatlamakta yetersiz kaldığını dile getirmektedir.

“Şeref haddiñ degil tanzîr itmek nazm-ı üstâdı
Bu suretle ‘aceb mi ‘arz-ı hâle fursât istersem”
(G.119-5)

K.17-37, K.18-38, K.48-4, K.48-5, K.81-6, K.99-5

T.1-8, T.3-7, T.33-6, T.36-5, T.45-6, T.77-8

Tc.1-6.B-41

G.119-5, G.139-3, G.232-2

Mes.2-19

Kk.5-5

Kt.39-2, Kt.42-1, Kt.42-2, Kt.73-2, Kt.107-2

B.-13

2- Askerlik

Şeref Hanım şiirlerinde az da olsa askerlik konusuna değinmiştir. Sıkıntı, üzüntü ve cevr askerlere benzetilmiştir.

“Kurdı ordusını gam leşkeri şimden şoñra
‘ Âlem-i dilde hiç âsâyiş ü râhat mı olur”
(K.15-5)

K.18-19, K.20-1, K.20-2, K.20-3, K.20-4, K.20-5, K.20-6, K.20-7, K.20-8,
K.20-9, K.20-11, K.20-12, K.20-13, K.20-14, K.20-15, K.20-16, K.20-17, K.20-18

Ş.7-1, Mes.1-25, Mes.3-5

3-Çeşitli Meslekler

Şeref Hanım dîvânında çeşitli mesleklere yer verilmiştir. Özellikle tabib ve lokman hekimliğe sıkça değinilmiştir.

“Devâ-yı derdini Loğmân diler Cenâbîndan

Ṭabîb-i hâzık-ı her ‘illet es-selâmu ‘aleyk”

(K.3-7)

K.15-3, K.15-23, K.16-5, K.17-36

T.34-5, T.58-2, T.94-2, T.101-3, T.105-2, T.110-4, T.116-5, T.119-4, T.121-5

Th.7-6, Th.10-4

Tb.2-3.B-17

G.15-3, G.34-3, G.49-5, G.58-3, G.70-1, G.96-6, G.98-6, G.126-6, G.131-2,
G.135-3, G.138-3, G.175-6, G.193-4, G.204-1, G.204-3, G.205-1, G.223-2, G.253-2,
G.254-2

Ş.1-2

Mes.1-16,

L.3-6, L.4-2, L.4-14

Kt.60-2, Kt.64-1, Kt.77-1, Kt.80-2

3-ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEREF HANIM DİVÂNINDA CEMİYET İNSAN

A)İNSAN TELÂKKİSİ VE İNSANIN MAHİYETİ

Toprakтан yaratılmış insan, tasavvuf düşüncesine göre bela zindanı olan bu dünyaya gelmiştir. Şeref Hanım da insanın mahiyetinin, bu dünya içerisindeki macerasını derinlemesine incelemek yerine daha çok şekli görünürlere, ruhi ve bedeni görüntüye dikkat etmiştir.

“Kimin a‘ lâ kimin ednâ görüp incitme felek

Bir gün elbette bulur her kişi yerin giderek”

(Mt.13)

K.14-4, K.14-25, K.15-10, K.15-16, K.16-25, K.16-34, K.17-8, K.17-27, K.17-32, K.17-34, K.18-21, K.18-29, K.18-34, K.19-10, K.19-11, K.21-26, K.22-23, K.22-25, K.22-37, K.23-9, K.23-16, K.23-18, K.23-20, K.23-21, K.23-23, K.23-24, K.23-26, K.23-28, K.23-31, K.23-34

T.1-4, T.3-2, T.4-3, T.8-2, T.8-7, T.9-3, T.23-4, T.24-2, T.24-7, T.25-3, T.26-3, T.28-4, T.28-6, T.30-2, T.31-4, T.32-4, T.32-6, T.33-3, T.34-3, T.35-4, T.35-5, T.36-1, T.38-2, T.40-5, T.40-6, T.41-3, T.41-6, T.42-2, T.43-2, T.47-2, T.47-6, T.48-4, T.49-4, T.50-4, T.50-5, T.51-2, T.55-2, T.56-3, T.56-5, T.59-8, T.59-12, T.60-7, T.61-6, T.61-8, T.62-3, T.63-2, T.63-4, T.64-7, T.64-8, T.65-3, T.65-5, T.66-7, T.66-8, T.67-5, T.68-7, T.69-3, T.69-4, T.69-5, T.69-6, T.85-5, T.93-3, T.95-3, T.100-2, T.100-3, T.100-5, T.101-2, T.101-5, T.103-2, T.104-3, T.109-3, T.109-6, T.110-3, T.111-1, T.111-4, T.112-5, T.113-4, T.115-5, T.116-6, T.117-2, T.118-3, T.120-4, T.121-3, T.122-5

Mr.4-5, Mr.4-8, Mr.4-9, Mr.6-1, Mr.6-3, Mr.6-5, Mr.6-6, Mr.6-7, Mr.6-9, Mr.6-14, Mr.6-17, Mr.7-2, Mr.7-9, Mr.8-2, Mr.8-3, Mr.8-4, Mr.8-5, Mr.8-7, Mr.8-9

Th.3-1, Th.4-4, Th.5-5, Th.8-2, Th.14-3

Ms.8-5, Ms.8-8

Ts.3-3

Tb.1-4.B-21, Tb.1-5.B-29, Tb.2-1.B-2, Tb.2-4.B.-20, Tb.2-4.B-24, Tb.2-5.B-26,
Tb.3-3.B.-16, Tb.3-5.B-28, Tb.3-5.B-29, Tb.4-2.B-8, Tb.4-2.B-11, Tb.4-3.B-16, Tb.4-
3.B-18

Tc.1-1.B-3, Tc.1-3.B-23, Tc.1-4.B-27, Tc.1-4.B-28, Tc.1-4.B-30, Tc.1-5.b-35,
Tc.1-5.B-36, Tc.1-5.B-39

G.58-4, G.61-2, G.69-6, G.91-7, G.103-3, G.119-5, G.203-3, G.243-5

Mes.2-1, Mes.2-23, Mes.3-29, Mes.4-5, Mes.5-4

L.1-2, L.1-3, L.1-15, L.2-8, L.4-13

Kk.1-2, Kk.1-4, Kk.2-1, Kk.2-4, Kk.2-6, Kk.3-2, Kk.3-4, Kk.3-5, Kk.6-4, Kk.7-
6, Kk.8-3

Kt.4-2, Kt.6-2, Kt.13-1, Kt.30-2, Kt.39-1, Kt.101-1

B.-14

Mt.13

B)GÜZELLİK

Şeref Hanım, şiirlerinde güzellik hakkındaki düşüncelerini açıkça belirtmiştir.

“O âteş-meşrebiñ vaşf eyledikçe ey Şeref hüsün

Sezâdır eyler ise kilik-i eş‘ârîñ nişar âteş”

(G.79-7)

T.76-7, G.89-2, G.215-2, G.215-5, G.151-4, G.116-2, Kk.6-2

C)SEVGİLİ

Şeref Hanım, dîvânında herhangi bir benzetmeye başvurmadan doğrudan sevgiliyi anlatmıştır. Sevgili kimseye boyun eğmez, salına salına naz ile yürür. Gül gibi güldüğünde yüzü güzelleşir. Yüreği serttir, onun ayrılığıyla yaşayan sevgili kavuşma gerekliliğini anlar. Aşığa acımaz, onu daima inletir, öldürmeyi lütuf sayar, eşğinde süründürür ve sevgili de bunlarla yetinmeye çalışır.

“Künc-i miḥnetde ğam-ı fūrkat-i cânân ile âh
Râḥat itmez beni ağlatmasa her bâr felek”

(G.98-3)

K.12-10, K.14-19, K.15-25, K.16-21, K.16-24, K.17-11, K.17-22, K.17-24,
K.17-25, K.17-29, K.20-4, K.22-28, K.23-19

T.32-7, T.44-4, T.47-5, T.55-5, T.86-1, T.88-3

Mr.6-8, Mr.6-12, Mr.6-13, Mr.8-6

Mh.5-1

Th.3-2, Th.5-1, Th.12-2, Th.13-1, Th.13-2, Th.13-3, Th.14-4

Ms.1-17, Ms.3-5, Ms.7-1, Ms8-7, Mh.10-2, Ms.10-3

Ts.1-1, Ts.1-3, Ts.4-1, Ts.4-3, Ts.6-5, Ts.7-1, Ts.7-3, Ts.7-4, Ts.10-4

Tb.1-2.B-11, Tb.1-4.B-18, Tb.1-5.B-25, Tb.3-1.B-3, Tb.3-3.B-13, Tb.4-4.B-21,
Tb.4-1.B-6

Tc.1-2.B-9, Tc.1-2.B-11, Tc.1-3.B-17

G.4-1, G.5-3, G.5-4, G.6-4, G.10-3, G.12-5, G.16-1, G.16-3, G.16-4, G.19-2,
G.19-8, G.20-2, G.20-4, G.21-3, G.25-4, G.26-4, G.26-5, G.27-2, G.29-5, G.31-5, G.32-
1, G.33-1, G.32-4, G.35-1, G.35-2, G.35-5, G.36-4, G.39-4, G.46-1, G.49-2, G.49-3,
G.50-1, G.53-1, G.53-4, G.57-2, G.59-5, G.63-5, G.64-3, G.65-4, G.69-5, G.71-5, G.75-
4, G.76-1, G.78-3, G.81-7, G.82-5, G.85-3, G.85-5, G.86-3, G.87-1, G.88-5, G.90-3,
G.91-4, G.91-6, G.92-5, G.96-4, G.98-3, G.99-2, G.100-5, G.101-2, G.106-2, G.108-5,
G.109-5, G.113-3, G.113-4, G.114-1, G.114-4, G.118-1, G.120-2, G.120-3, G.120-4,

G.121-5, G.122-1, G.122-4, G.123-1, G.125-1, G.126-1, G.126-2, G.126-3 G.126-8,
 G.126-9, G.128-2, G.128-3, G.128-4, G.128-5, G.128-7, G.130-1, G.130-5, G.131-1,
 G.131-4, G.131-5, G.134-1, G.134-9, G.135-1, G.135-3, G.135-5, G.136-6, G.137-3,
 G.137-4, G.138-4, G.138-5, G.139-5, G.140-3, G.140-5, G.141-3, G.142-1, G.142-3,
 G.142-4, G.142-5, G.143-1, G.143-2, G.143-4, G.144-4, G.146-1, G.146-2, G.147-2,
 G.148-1, G.148-5, G.149-3, G.150-3, G.151-1, G.151-5, G.152-1, G.152-2, G.152-5,
 G.153-1, G.153-2, 153-4, G.153-5, G.154-1, G.154-2, G.154-4, G.154-5, G.155-1,
 G.155-2, G.155-3, G.156-1, G.156-5, G.157-3, G.158-1, G.158-2, G.158-3, G.158-5,
 G.159-5, G.159-3, G.159-5, G.160-1, G.160-4, G.162-3, G.163-4, G.163-5, G.164-6,
 G.164-8, G.165-5, G.165-6, G.165-7, G.167-1, G.167-5, G.168-3, G.169-3, G.169-5,
 G.170-3, G.170-4, G.172-1, G.173-2, G.174-1, G.174-6, G.175-4, G.175-5, G.177-4,
 G.178-1, G.178-3, G.178-5, G.179-4, G.179-7, G.180-5, G.181-1, G.185-3, G.186-1,
 G.186-3, G.186-5, G.187-4, G.188-3, G.188-5, G.189-3, G.189-5, G.190-3, G.191-1,
 G.191-2, G.191-3, G.192-1, G.192-3, G.193-4, G.193-5, G.194-3, G.194-5, G.196-5,
 G.197-1, G.197-2, G.197-3, G.198-1, G.198-3, G.199-1, G.199-2, G.199-6, G.200-5,
 G.200-6, G.204-1, G.205-2, G.205-3, G.205-5, G.205-6, G.205-7, G.206-1, G.206-4,
 G.206-5, G.207-3, G.208-5, G.209-3, G.210-1, G.210-3, G.210-7, G.211-2, G.21-3,
 G.211-5, G.212-6, G.213-3, G.213-4, G.214-3, G.215-5, G.216-1, G.217-4, G.218-4,
 G.218-5, G.218-7, G.219-3, G.219-7, G.220-1, G.220-2, G.220-4, G.220-5, G.220-6,
 G.220-7, G.220-8, G.221-1, G.221-3, G.221-5, G.223-4, G.223-5, G.225-5, G.236-3,
 G.236-4, G.237-1, G.239-3, G.240-4, G.241-3, G.241-5, G.242-3, G.245-4, G.246-2,
 G.246-3, G.246-5, G.247-3, G.248-4, G.251-1, G.251-2, G.251-6, G.252-4, G.254-1,
 G.254-3, G.254-4, G.254-5

M.1-1, M.2-2

§.1-1, §.1-5, §.2-3, §.5-3, §.5-5, §.6-1, §.6-3, §.6-4, §.7-4, §.7-5, §.8-1, §.8-2,
 §.8-3, §.9-1, §.10-4, §.10-5, §.15-3, §.16-3, §.17-1, §.18-3, §.21-1, §.23-1, §.23-5,
 §.24-1, §.24-3, §.24-4, §.25-1, §.25-2, §.25-3, §.27-1, §.27-4, §.31-3, §.31-4, §.32-2,
 §.34-3, §.35-3, §.36-1, §.37-4, §.40-1, §.40-2, §.40-3, §.40-4, §.41-1, §.41-2, §.41-3,
 §.41-4, §.41-5

Mes.1-1, Mes.1-4, Mes.1-8, Mes.2-6, Mes.2-8, Mes.2-14, Mes.3-18, Mes.4-1,
Mes.5-3, Mes.5-13

L.1-1, L.3-3, L.3-4, L.4-5, L.4-6, L.4-11, L.4-15

Kk.4-1

Kt.1-6, Kt.12-2, Kt.18-1, Kt.25-1, Kt.25-2, Kt.27-1, Kt.27-2, Kt.29-1, Kt.36-1,
Kt.47-1, Kt.48-1, Kt.50-1, Kt.53-2, Kt.54-1, Kt.54-2, Kt.55-1, Kt.56-2, Kt.57-2, Kt.59-
1, Kt.62-1, Kt.65-1, Kt.65-2, Kt.68-2, Kt.69-2, Kt.76-1, Kt.78-2, Kt.80-1, Kt.83-2,
Kt.86-1, Kt.87-1, Kt.88-1, Kt.89-2, Kt.91-1, Kt.93-1, Kt.93-2, Kt.94-2, Kt.95-1, Kt.95-
2, Kt.96-1, Kt.97-2, Kt.102-1, Kt.105-1, Kt.106-2

B.-2, B.-3, B.-5, B.-12, B.-17

Mt.-1, Mt.-6, Mt.-7, Mt.-12, Mt.15, Mt.17

N.Ş.T.E.M.1-4

Ç) SEVGİLİDE GÜZELLİK UNSURLARI

1- Saç (zülf)

Saç, divân şiirinde en çok kullanılan güzellik unsurlarından biridir. Mû, gîsû gibi adlarla anılır. Saçla ilgili sınırsız benzetmeler yapılmıştır. Şekli, kokusu, rengi vs. yönlerden birçok beyte anlam verir. Saç, perişan, düzensiz, uzun ve dağınık halleriyle aşğın aklını başından alır, aşığı hayran eder, perişan kılar. Kokusu bazen kendinden bazen de dışarıdan gelir. Aşğın saçının kokusu miskle kıyaslanır, aşğın saçının kokusu miskten üstündür. Sevgilinin saç daima siyahtır.

“Dâm-ı zülfünde tutulmuş bir esiriñdir gönül

Tâ ölünce kayd u âzâd u rehâ bilmem nedir”

(G.35-3)

K.21-4, K.22-7

T.21-2

G.12-2, G.31-3, G.35-3, G.38-5, G.51-3, G.53-2, G.54-3, G.54-4, G.56-6, G.76-4, G.93-1, G.93-2, G.93-3, G.93-4, G.100-1, G.100-4, G.106-4, G.126-1, G.131-4, G.146-3, G.148-3, G.151-1, G.156-3, G.161-3, G.169-1, G.176-3, G.176-4, G.179-2, G.180-3, G.185-1, G.185-2, G.200-1, G.201-3, G.203-1, G.212-2, G.213-2, G.216-4, G.237-2, G.240-3

2-Kaş

Şeref Hanım dîvânında kaş, bir güzellik unsuru olarak kullanılmıştır.

Kaş yaya benzetilmekte ve göz, gamze, kirpik de oka benzetilmektedir. Yay çekmek ifadesiyle, sert yayın çekilmesi güçlüğüyle, aşık kaşın cefasını çekmekte ve bu durumda sevgilinin “sert bağırlı” olduğu vurgulanmaktadır.

“Tîri hep câna işler kaşu yay
Bî-âmân pehlevândır gamzeñ”
(G.95-3)

K.17-14

G.2-4, G.101-1, G.101-2, G.101-3, G.101-4, G.101-5, G.147-1, G.148-2, G.166-3, G.168-4, G.176-1

Ş.35-1

Kt.85-2

3- Göz ve Göz ile Alâkalı Unsurlar

Göz, sevgilinin kaş ve gamzesiyle birlikte güzellik unsuru olarak kullanılmaktadır. Şehlâlık, mamurluk, öfke onun sıfatlarındandır. Göz renginin ela ve kara olanı makbuldür. Gözün görevi görmektir fakat sevgilinin gözünün görevi aşığı görmezlikten gelmektir.

Sevgilinin gözünün sihir gücü vardır. Aşığı adeta büyüler. Göz, mesttir; baygın görünüşüyle bir sarhoşa benzer. Öldürücü, kan dökücü bir güce sahiptir.

“‘ Aceb mi an dokerse ‘ şıkı ol eşm-i sehârın
Yine dostluk yüzünden amze-i addârdır bâ‘ iş”

(G.24-2)

K.22-6

G.28-7, G.39-3, G.40-2, G.41-1, G.43-4, G.47-1, G.48-1, G.50-3, G.51-5, G.54-2, G.61-3, G.63-3, G.94-2, G.94-3, G.94-4, G.94-6, G.95-1, G.95-2, G.95-4, G.95-5, G.99-3, G.99-4, G.101-3, G.101-4, G.113-1, G.114-1, G.114-2, G.114-3, G.114-4, G.120-6, G.140-2, G.146-6, G.150-4, G.160-1, G.162-1, G.163-1, G.163-2, G.166-3, G.168-4, G.176-1, G.179-5, G.180-2, G.183-3, G.183-4, G.184-1, G.184-3, G.21-3, G.214-1, G.214-2, G.214-4, G.214-5, G.215-1, G.216-5, G.217-3, G.232-4, G.238-4

.3-4, .9-1, .17-3, .27-4

Kt.11-1, Kt.18-2, Kt.67-2, Kt.75-1

4- Yüz ve Yüz ile Alâkalı Unsurlar

Sevgilinin güzelliğinin büyük bir kısmını yüz oluşturur. Çünkü o kaş, göz, dudak ve yanak güzellik unsurlarına sahiptir. Yüzün rengi kırmızıdır. Aynı zamanda kırmızı utanma rengidir. Sevgilinin yüzü aydınlık ve parlaktır. Bu yönüyle aya benzetilir ve dîvân şiirinde sıkça kullanılır. Aynı zamanda ay ışığı nurdur ve aşık sevgilinin yüzünü seyretmeye doyamaz. Saçları geceye, yüzü mehtaba benzetilir.

Sevgilinin yüzü ayva tüyleriyle birlikte aya benzetilir. Aşık, ayı görünce bütün dertlerinden kurtulur. Ayrıca güneş ve ay sevgilinin yüzünü kıskanırlar.

“Envâ-ı ruuñ itdi iki ‘ âlemi Rûşen

ems ü amer-i burc-ı nübüvvetsin efendim”

(K.4-9)

K.17-42, K.18-41, K.21-24, K.22-18, K.22-40

T.56-4, T.58-3, T.84-3

Mr.7-4

Mh.7-3

Th.5-3, Th.9-2

Ts.8-4, Ts.10-4

Tb.3-4.B-20

G.3-1, G.12-3, G.12-4, G.13-1, G.27-3, G.33-7, G.34-4, G.40-1, G.42-2, G.44-4, G.50-5, G.51-2, G.56-2, G.57-9, G.73-3, G.79-1, G.79-6, G.89-1, G.104-2, G.105-4, G.112-1, G.112-2, G.113-2, G.113-3, G.116-4, G.116-5, G.127-7, G.128-1, G.130-2, G.130-3, G.134-3, G.135-2, G.141-2, G.148-2, G.150-2, G.150-4, G.155-4, G.157-2, G.164-1, G.164-2, G.164-4, G.166-2, G.169-5, G.171-3, G.176-2, G.180-4, G.181-4, G.181-5, G.185-5, G.193-2, G.195-2, G.196-4, G.199-1, G.215-4, G.216-2, G.218-3, G.222-2, G.238-1, G.240-3, G.249-4, G.312-1

M.1-5

Ş.3-2, Ş.12-3, Ş.12-5, Ş.16-5, Ş.17-2, Ş.20-3, Ş.22-1, Ş.32-3, Ş.33-4, Ş.34-5, Ş.35-5, Ş.36-2, Ş.42-4

Mes.1-13, Mes.2-2, Mes.5-11

L.2-2

Kt.26-1, Kt.37-1, Kt.37-2, Kt.49-2, Kt.68-1, Kt.77-2, Kt.81-1, Kt.103-1

B.-3, B.-18

Mt.-4, Mt.-16, Mt.20

N.Ş.T.E.M.1-3

5- Ağız ve Ağız ile Alakâlı Unsurlar

Sevgilinin ağzı, yuvarlak hali, ben ve ayva tüyleriyle birlikte bir güzellik unsurudur. Ağız daima dar ve küçüktür. Hatta çoğu zaman yok gibidir. Kapalı oluşu ve gizliliği goncaya benzetilir.

“Gûş it figânım
 Ğonca-dehânım
 Kesdiñ amânım
 Raħm it bu cândır”

(ş.35-2)

K.13-12, K.16-18, K.21-20

T.53-3

Mh.5-3

Th.7-3

G.3-3, G.36-1, G.47-2, G.49-1, G.49-4, G.52-4, G.54-1, G.81-2, G.100-3, G.108-1,
 G.112-2, G.115-2, G.116-1, G.122-5, G.126-1, G.166-1, G.168-2, G.179-1, G.180-1,
 G.182-1, G.183-2, G.188-2, G.215-2, G.223-2, G.240-5, G.247-1

Kt.85-1

6- Boy (Kad, Kâmet, Endâm)

Boy daha çok kad, kâmet kelimeleriyle kullanılmaktadır. Sevgilinin boyu daima uzun ve düzgündür. Serviye benzetilir ve sevgili servi gibi sallanır. Aşık böyle bir durumda kendinden geçer.

Sevgilinin boyu ile ilgili olarak daha birçok benzetme yapılır. Aşığın boyu ise sevgilinin derdinden iki büklüm olmuştur.

“Gerçi dirîğ idüp bir içim şuyı virmediñ
 Yağdıñ şerâr-ı zulm ile ol serv-kâmeti”

(K.17-18)

K.21-23

Th.9-1

Tb.3-2.b-10

G.2-3, G.22-2, G.31-4, G.125-5, G.166-1, G.203-3, G.218-2, G.249-1

Ş.7-3, Ş.14-2, Ş.24-1, Ş.38-3

L.2-23

Kt.78-1

7- Diş (Dendân)

Şeref Hanım dîvânında açık olarak diş unsuruna rastlanmamıştır. Dişi benzetmelerle şiirine yansıtmıştır.

“Bûs-ı la‘ le eylese ikrâr hânde-rîz olur

Leblerinde va‘ d-i bî-encâm kendin gösterir”

(G.37-3)

8- Kulak

Şeref Hanım dîvânında kulak unsuruna çok fazla değinilmemiştir. Sevgilinin, aşğın inlemelerine kulak vermediğinden yakınılmaktadır.

“Hezâr bülbüli var ol gülün figân eyler

Girer mi gûşuna bir de Şeref hezâr olmuş”

(Kt.36-2)

9- Boyun, Yaka

Şeref Hanım dîvânında boyun unsuruna sıkça yer verilmemiştir. Sevgilinin boynu güle benzetmeler yapılarak beyitlere yansıtılmıştır.

“Lâ-yu‘ ad hamd olsun ey gül-pîrehan gördüm seni

Bülbül-i cânım kafesden uçmadan gördüm

Yok idi ümmîdim aşlâ ölmeden gördüm seni

Minnet Allâh’a efendim sağ esen gördüm seni”

(Ş.42-1)

K.16-29

G.22-4, G.161-3, G.207-1

10- Göğüs (Sine, Koyun, Ber)

Göğüs, duyguların yaşandığı yerdir. Acı, ızdırap ve heyecan burada hissedilir. Sevgilinin göz ve gamze okları göğsü yaralar. Aşık sinesinde sevgilinin okunu, aşkını, saçını saklar. Aşığın bağrında yanan aşk ateşi bellidir.

“Yâre ‘ arz itdim tabîbâ sine-i mecrûhumu
Yâre var göz görmedik lik intiḥâb olsun da gör”

(G.28-6)

G.18-4, G.37-2, G.39-2, G.39-5, G.42-1, G.43-3,

11- Bel

Divan şiirinde sevgilinin beli kıl kadar ince ve dardır. Bele takılan kemer, şair tarafından daima kıskanılır.

“Mû-miyâna nazar itdikçe Şeref
Müje-i ter geliyor ḥâtırına”

(G.216-5)

G.212-1

12- Sa‘îd. Sâk, Pây, (Pâ)

Sevgilinin ayağı bir güzellik unsuru olarak kullanılmaz. Sevgiliye ulaşmak ve onun gezindiği yerler anlamında kullanılır.

“Bir dem ağıyardan ey meh seni hâlî göreyim
 Gel otur tahtına karşında hemân ben turayım
 Gâh dâmânına geh pâyına yüzler süreyim
 ‘İddir başın için bendeñi dil-şâd eyle”

(Ş.34-2)

G.55-2

Kt.81-1, Kt.102-2

B-1

D) SEVGİLİYE AİD DİĞER UNSURLAR

1- Bûse

Bûse, dudak ve ağızla birlikte anılmaktadır. Aşığın sevgiliden istediği görmek, kucaklamak ve öpmektir. Bûse çeşitli benzetmelerle divan şiirine konu olmuştur.

“Heves-i bûs-ı kudûmûñledir ey serv-i revân
 Şeref’i böyle gûbâr-ı ser-i râh eylediğim”

(G.125-5)

G.6-1, G.37-1, G.41-4, G.134-7, G.181-3, G.185-4, G.240-2, G.251-6

Ş.31

Kt.100-1

2- Söz (Kelâm, Güftâr)

Sevgilinin konuşması, aşığa can verir. Fakat sevgili aşığa yüz vermez, onunla konuşmaz; ağyarla sohbet eder. Bu durumda da aşığı üzer.

“Şeref geh şakı söyler geh gazel vaşf-ı dehânında
 Sühân-sencâna gel bu vechile müşkil-güşâlık yap”

(G.15-6)

G.34-5, G.179-3

3- Reftâr

Sevgilinin yürüyüşündeki hal “hoş” olarak tarif edilmiştir. Sevgilinin yürüyüşü serviyi kıskandırmakta ve imrendirmektedir. Yürüyüş, salınmaya, su gibi akıp gitmeye benzetilmiştir.

“Arz-ı refât itse de sâyeñde ey serv-i revân
Âdem eyler mi temâyûl kâmet-i tûbâlara”

(G.203-3)

G.14-1, G.80-5, G.160-6, G.179-2

4- Kûy, Mahelle

Sevgilinin kûyunda rakip bulunur ve rakip ite benzetilir. Âşık sevgilinin kûyunda olmak ve sevgiliyi görmek ister. Bu isteğini gerçekleştirmek için kemiğini mektup diye göndermek, ciğerini rakiplere dağıtmak gerekliliğine inanır.

“Vatandan ‘âşıkâ maşşûd yâr imiş cânâ
Meger vaţan serv-i kûy-ı nigâr imiş cânâ”

(Kt.87-1)

G.6-2, G.27-7, G.46-2, G.57-3, G.77-2, G.80-2, G.82-2, G.91-2, G.126-4,
G.142-4, G.143-2, G.159-4, G.163-5, G.166-1, G.192-5, G.209-5, G.213-1, G.244-3

Ş.1-4

Mes.1-12

Kk.7-4

5- Eşik, Kapı, (İşik)

Sevgilinin eşiği veye kapısı kutsal bir yer ve aşık için erişilmesi mümkün olmayan bir yerdir. Şeref Hanım'ın şiirlerinde çeşitli benzetmelerle sevgilinin eşiği veya kapısına yer verilmiştir.

“Eylesem de bilirim gönlümi da‘vet gelmez
Der-i cânânı nekân eyledi elbet gelmez”

(G.65-1)

G.72-4, G.98-5, G.126-7, G.134-5, G.154-2, G.223-1

Ş.8-4

Kt.93-1

6- Ayağı, Toprağı vs.

Aşık, sevgilinin ayağına yüz sürmek ister. Sevgilinin ayağının toprağı şifalıdır, hayat vericidir. Aşığın, sevgilinin ayağının toprağına ulaşması bir anlamda sevgiliye yakınlaşması demektir.

“Hâk-i pâyiñdan beni maħrûm u mehcûr iden âh
Keşret-i ‘aşkıñ mı bilmem tâli-‘i dûnum mudur”

(G.31-2)

G.45-5, G.56-4, G.57-5, G.59-4, G.91-5, G.104-5, G.125-5, G.126-5, G.134-6,
G.160-3, G.164-5, G.178-2, G.179-6, G.199-5, G.204-5

T.23-8

Ş.9-2, Ş.9-5, Ş.13-3, Ş.29-5, Ş.30-5, Ş.32-1, Ş.34-5, Ş.38-4

L.4-9

Th.2-8

Kt.92-2, Kt.107-1

N.Ş.T.E.M.1-7

E) SEVEN, ÂŞIK

1- Umûmi Olarak Âşık

Âşık, dâimâ hasret ve ızdırıp çekmektedir. Sevgilinin kızması veya azarlaması aşığa sunulmuş bir lütûftur. Izdırabını sürekli ah u feryâd ederek, gözyaşı dökerek ifade eder. Izdırıp çekerken zayıflar, halsiz düşer ve göğsü parçalanır.

“Bir haste-dil işkeste-derûn ‘ âşık-ı zârım

Vuşlat ile vir derdime dermânımı yâ Rab”

(G.10-2)

K.9-11, K.12-6, K.12-7, K.15-7, K.16-3, K.16-4, K.18-4, K.18-11, K.18-33, K.18-37,

K.18-39, K.21-7, K.21-28, K.22-5, K.22-31, K.22-36, K.23-39

T.20-4, T.43-6

Mh.5-5

Th.1-1, Th.2-1, Th.6-6, Th.10-1, Th.12-4, Th.13-2

Ms.4-8, Ms.14-7

Ts.4-4, Ts.8-2, Ts.10-3, Ts.10-4, Ts.10-5

Tb.1-5.B-24, Tb.3-1.B-2, Tb.3-1.B-4, Tb.3-2.B-7, Tb.4-2.B-10, Tb.4-3.B-13,

Tb.4-4.B-20

Tc.1-1.B-7

G.1-1, G.17-5, G.20-1, G.21-4, G.27-1, G.28-1, G.37-4, G.38-3, G.38-4, G.40-5,

G.43-2, G.46-5, G.48-3, G.53-3, G.55-3, G.55-5, G.56-3, G.57-7, G.58-5, G.66-3, G.67-

2, G.67-3, G.69-4, G.69-4, G.70-2, G.73-5, G.82-3, G.84-3, G.86-6, G.87-4, G.87-5,

G.88-1, G.101-1, G.101-3, G.102-9, G.105-3, G.105-5, G.106-2, G.109-1, G.109-2,

G.112-1, G.112-4, G.119-1, G.120-7, G.121-4, G.122-3, G.124-1, G.125-4, G.127-1,

G.127-5, G.127-6, G.132-1, G.132-2, G.132-3, G.133-3, G.134-4, G.135-4, G.135-6,

G.136-1, G.136-3, G.136-5, G.140-3, G.141-1, G.141-4, G.142-5, G.143-5, G.146-2,

G.153-3, G.155-5, G.156-2, G.158-4, G.161-3, G.161-5, G.162-4, G.163-2, G.163-3, G.165-2, G.165-3, G.169-4, G.170-2, G.170-5, G.171-2, G.174-4, G.176-1, G.177-2, G.177-5, G.180-2, G.181-4, G.182-1, G.182-3, G.182-4, G.183-1, G.183-3, G.185-4, G.188-4, G.188-5, G.190-5, G.191-2, G.195-1, G.195-4, G.195-5, G.198-5, G.203-4, G.208-1, G.208-2, G.210-3, G.211-1, G.212-2, G.212-4, G.214-1, G.214-2, G.214-3, G.214-4, G.219-1, G.220-2, G.222-4, G.223-4, G.237-3, G.237-7, G.242-2, G.243-3, G.244-3, G.244-5, G.246-5, G.248-1, G.248-5, G.249-5, G.250-1, G.250-4, 252-1, 314-4

Müst.1-2

Ş.3-3, Ş.5-4, Ş.7-4, Ş.9-1, Ş.11-3, Ş.12-2, Ş.12-4, Ş.12-5, Ş.14-4, Ş.15-2, Ş.21-2, Ş.22-2, Ş.32-2, Ş.34-4, Ş.36-3, Ş.37-2, Ş.38-4, Ş.39-4, Ş.40-4, Ş.40-5, Ş.41-2

Mes.1-10, Mes.1-23, Mes.2-11, Mes.4-14, Mes.5-8

L.1-11, L.2-3, L.4-10

Kk.3-3, Kk.6-6

Kt.40-1, Kt.45-1, Kt.56-1, Kt.66-1, Kt.70-1, Kt.70-2, Kt.75-1, Kt.75-2, Kt.76-1, Kt.78-1, Kt.87-1, Kt.103-1, Kt.108-1

B.-7

Mt.-17, Mt.-19

2- Âşık Üzerinde Teşbihler ve Mecazlar

Âşık bülbüle, dîvâneye benzetilir. Bunların dışında âşık ehl-i derd, nâ-çâr, bende, gedâ vs. olarak şiirlere yansır.

“Luţfuñ dirîğ itme Şeref-zârdan meded

Bîmâr-ı derd-i ‘aşkına dermân elinden”

(G.54-5)

G.42-3, G.54-5, G.62-2, G.75-2, G.83-3, H.92-2, G.96-3, G.106-2, G.112-3, G.114-2, G.124-5

3- Gönül (Dil)

Gönül aşğın aşkının saklandığı yerdir. Aşık gönlüyle konuşur, dertleşir. Gönül bir kuş olarak düşünülürse gam ve kederden beslenir. Sevgilinin hayali onu mutlu eder. Rakiplere hiç tahammülü yoktur. Gönül perişan, dertli, hayrân, biçâre, harâb, sergeşte, şikeste hallerine mensuptur.

Gönül, geceler boyu acı çektiğinden hastadır. Gönlün şifası sevgilinin dudaklarıdır. Ama sevgili ona yüz vermez. Sevgilinin bakışları aşğın gönlünü paramparça eder.

Gönül, gam evi; sevgilinin saçları, tuzaktır. Gönül daima tuzağa düşer.

Gönül ekseriyette kadehe benzetilir. İçi kanla dolu ve çabuk kırılan bir sırçadır. Aşık da daima kan yutan, sevgiliye tutsak bir insandır.

“Bilürken her cihetle hâl-i düşvâr-ı dil-i zârı
Revâ mı bendeñe bâr itme renc ü fürkati cânâ”

(G.6-3)

K.1-11, K.4-13, K.5-1, K.5-3, K.5-5, K.5-7, K.8-12, K.9-15, K.9-17, K.11-12, K.12-3, K.13-4, K.14-2, K.14-22, K.15-6, K.15-21, K.16-2, K.16-6, K.16-9, K.16-13, K.16-35, K.17-1, K.17-6, K.17-19, K.17-35, K.18-6, K.18-16, K.21-6, K.21-9, K.21-12, K.21-18, K.21-20, K.21-21, K.22-7, K.22-29, K.23-2, K.23-4, K.23-7, K.23-10, K.23-11, K.23-13

T.1-6, T.8-5, T.10-5, T.23-5, T.35-7, T.36-4, T.43-4, T.52-3, T.68-3, T.68-5, T.77-5, T.85-6, T.102-6

Mr.6-11, Mr.7-6

Mh.5-2, Mh.5-4, Mh.7-1, Mh.7-4, Mh.7-6

Th.1-3, Th.1-4, Th.1-5, Th.2-5, Th.2-6, Th.3-5, Th.4-2, Th.4-3, Th.6-2, Th.7-1, Th.7-4, Th.7-5, Th.8-1, Th.9-4, Th.10-3, Th.11-1, Th.11-2, Th.11-3, Th.11-4, Th.11-5, Th.12-1, Th.13-4, Th.14-2, Th.16-2, Th.16-4

Ms.4-1, Ms.4-2, Ms.4-3, Ms.5-1, Ms.5-2, Ms.10-1, Ms.10-2, Ms.10-4, Ms.12-2, Ms.12-7, Ms.12-9, Ms.14-2

Ts.1-5, Ts.2-5, Ts.3-5, Ts.4-1, Ts.5-1, Ts.6-4, Ts.6-5, Ts.8-1, Ts.8-3, Ts.8-4, Ts.10-3, Ts.10-4

Tb.1-1.B-1, Tb.1-1.B-2, Tb.1-1.B-3, Tb.1-1.B-4, Tb.1-2.B-7, Tb.2-2.B-7, Tb.2-2.B-8, Tb.2-2.B-9, Tb.2-2.B-10, Tb.2-2.B-11, Tb.3-1.B-1, Tb.3-2.B-11, Tb.3-3.B-14, Tb.3-3.B-18, Tb.3-4.B-24, Tb.4-4.B-19, Tb.4-2.B-7, Tb.4-3.B-15, Tb.4-5.B-28

Tc.1-1.B-1, Tc.1-2.B-16, Tc.1-3.B-24, Tc.1-4.B-32, Tc.1-5.B-40, Tc.1-6.B-47, Tc.1-6.B-48, Tc.1-1.B-8

G.3-2, G.5-5, G.6-3, G.7-3, G.8-4, G.9-2, G.9-5, G.10-1, G.14-4, G.15-5, G.18-1, G.18-2, G.18-3, G.22-1, G.22-5, G.32-5, G.32-6, G.36-2, G.37-5, G.38-1, G.39-1, G.40-3, G.41-3, G.44-1, G.44-3, G.45-2, G.50-2, G.52-2, G.52-3, G.57-8, G.59-3, G.59-8, G.61-4, G.63-1, G.63-2, G.64-1, G.66-1, G.66-4, G.67-1, G.67-5, G.68-4, G.68-6, G.69-2, G.69-7, G.72-1, G.72-3, G.73-4, G.74-1, G.74-3, G.74-4, G.75-5, G.77-3, G.79-3, G.80-3, G.81-4, G.85-3, G.86-5, G.88-2, G.88-4, G.89-3, G.90-1, G.94-5, G.99-3, G.97-1, G.100-2, G.101-4, G.103-2, G.104-1, G.104-4, G.106-1, G.106-3, G.106-5, G.106-6, G.106-7, G.106-8, G.107-1, G.107-2, G.107-3, G.107-4, G.107-5, G.108-1, G.108-2, G.108-3, G.108-4, G.108-5, G.110-1, G.110-2, G.110-3, G.110-4, G.110-5, G.110-6, G.110-7, G.111-1, G.111-2, G.111-3, G.111-4, G.111-5, G.112-3, G.117-1, G.117-2, G.117-3, G.118-3, G.120-1, G.120-3, G.122-2, G.123-2, G.123-4, G.125-3, G.126-3, G.126-6, G.127-2, G.128-5, G.129-1, G.129-2, G.129-3, G.129-4, G.129-5, G.129-6, G.131-4, G.132-5, G.133-5, G.135-5, G.136-4, G.137-5, G.138-1, G.138-2, G.138-5, G.139-2, G.140-1, G.142-2, G.143-1, G.143-4, G.144-1, G.144-2, G.144-3, G.144-4, G.146-3, G.147-1, G.148-1, G.148-2, G.148-3, G.149-1, G.149-2, G.150-2, G.151-3, G.152-1, G.154-3, G.155-2, G.155-4, G.155-6, G.156-1, G.156-3, G.156-4, G.158-3, G.159-4, G.159-5, G.160-2, G.160-3, G.160-5, G.160-6, G.162-2, G.163-1,

G.164-2, G.164-7, G.165-1, G.165-4, G.166-1, G.166-4, G.167-2, G.168-1, G.169-1, G.169-5, G.171-4, G.171-5, G.172-2, G.172-3, G.173-2, G.173-3, G.173-4, G.175-1, G.175-2, G.175-4, G.175-5, G.175-7, G.176-3, G.177-3, G.178-1, G.178-2, G.178-4, G.179-1, G.179-2, G.179-4, G.179-6, G.180-2, G.181-2, G.181-5, G.183-2, G.184-3, G.184-4, G.184-5, G.185-3, G.188-1, G.188-3, G.190-2, G.190-4, G.190-5, G.191-1, G.191-5, G.192-1, G.192-2, G.192-3, G.192-4, G.192-5, G.193-4, G.194-1, G.194-2, G.194-3, G.194-4, G.194-5, G.197-1, G.197-3, G.198-2, G.199-4, G.200-1, G.201-1, G.201-2, G.201-3, G.201-4, G.201-5, G.206-3, G.206-4, G.206-5, G.207-1, G.207-3, G.208-1, G.208-3, G.209-1, G.209-3, G.210-1, G.210-2, G.210-5, G.210-6, G.211-4, G.212-1, G.212-6, G.213-1, G.215-3, G.217-1, G.217-2, G.218-5, G.218-6, G.220-1, G.220-3, G.220-8, G.221-3, G.221-4, G.222-3, G.222-5, G.223-1, G.223-6, G.224-2, G.227-3, G.227-6, G.233-2, G.233-4, G.237-2, G.237-4, G.239-1, G.241-2, G.242-3, 243-1, G.243-2, G.243-4, G.244-1, G.244-2, G.245-1, G.245-2, G.245-5, G.246-1, G.246-2, G.247-1, G.247-2, G.247-4, G.247-5, G.248-2, G.248-3, G.249-2, G.250-1, G.250-4, G.250-5, G.251-1, G.251-3, G.251-5, G.253-2, G.253-4

M.1-4

§.1-1, §.1-3, §.1-4, §.2-4, §.5-3, §.7-2, §.7-3, §.7-5, §.8-3, §.9-1, §.11-1, §.12-1, §.12-3, §.13-3, §.16-2, §.16-3, §.17-1, §.17-2, §.17-3, §.18-2, §.19-1, §.19-2, §.19-3, §.22-4, §.22-5, §.26-3, §.27-1, §.28-1, §.28-2, §.28-3, §.28-4, §.29-1, §.29-2, §.29-3, §.29-4, §.29-5, §.30-2, §.30-3, §.31-3, §.32-1, §.32-3, §.32-4, §.32-5, §.34-1, §.34-2, §.34-3, §.34-4, §.34-5, §.35-3, §.36-1, §.37-1, §.37-2, §.37-4, §.38-1, §.39-3, §.39-4, §.41-2, §.41-4, §.42-2, §.42-4

Mes.1-14, Mes.1-16, Mes.1-22, Mes.1-226, Mes.3-4, Mes.4-16, Mes.5-11

Kk.2-2, Kk.5-4, Kk.7-7

Kt.7-2, Kt.8-1, Kt.8-2, Kt.9-2, Kt.10-1, Kt.11-1, Kt.11-2, Kt.14-1, Kt.15-2, Kt.18-1, Kt.19-2, Kt.24-1, Kt.25-1, Kt.25-2, Kt.35-2, Kt.36-1, Kt.41-1, Kt.44-1, Kt.44-2, Kt.47-2, Kt.50-2, Kt.51-2, Kt.54-1, Kt.55-1, Kt.55-2, Kt.60-1, Kt.67-1, Kt.71-1, Kt.72-1, Kt.80-2, Kt.81-2, Kt.84-1, Kt.86-2, Kt.88-2, Kt.95-1, Kt.98-1, Kt.105-2, Kt.106-1, Kt.1108-2

R.-2

B.-4, B.14, B.-16

M.-8, M.-14, N.Ş.T.E.M.-1

4- Âşıkda Vücûd Aksâmı ve İlgili Mefhûmlar

Aşğın teni, canı, yüzü, yanağı, gözü, gözyaşı, sinesi, kirpiği, boyu çeşitli benzetmelerle divan şiirinde işlenmiştir.

“Her gice hâbı eyler idim çeşmime hârâm

Düşde Şeref o şûh-ı cefa-kârı görmesem”

(G.130-5)

K.16-7, K.17-5, K.23-29

Ms.4-10, Ms.5-12, Ms.14-8

Tb.1-3.B-13, Tb.3-2.B-12

Tc.1-1.B-1

G.1-4, G.3-5, G.61-5, G.62-5, G.65-3, G.79-5, G.80-1, G.84-1, G.84-5, G.90-4, G.92-1, G.96-1, G.100-2, G.103-6, G.104-3, G.106-8, G.108-4, G.114-5, G.116-1, G.116-2, G.116-3, G.116-4, G.116-5, G.117-2, G.117-3, G.120-5, G.121-3, G.122-2, G.127-8, G.130-5, G.132-4, G.133-1, G.139-4, G.152-4, G.155-6, G.161-4, G.166-3, G.168-4, G.172-4, G.173-5, G.181-1, G.182-2, G.186-4, G.190-1, G.204-2, G.205-6, G.208-4, G.209-1, G.209-2, G.209-4, G.217-4, G.218-3, G.219-4, G.221-3, G.222-1, G.222-3, G.223-3, G.230-5, G.241-1, G.249-3, G.251-5, G.253-5

Ş.1-1, Ş.4-1, Ş.5-2, Ş.7-2, Ş.8-5, Ş.14-1, Ş.15-1, Ş.16-1, Ş.20-2, Ş.21-3, Ş.24-2, Ş.26-4, Ş.36-1, Ş.37-1, Ş.39-2

Mes.1-7, Mes.2-10, Mes.2-17, Mes.2-18, Mes.5-6

L.1-8, L.2-4, L.2-10, L.3-1, L.3-2

Kk.2-9

Kt.16-1, Kt.17-1, Kt.28-1, Kt.29-2, Kt.46-1, Kt.46-2, Kt.72-2, Kt.73-1, Kt.76-2, Kt.79-1, Kt.88-2, Kt.95-2, Kt.96-2, Kt.103-2, Kt.107-2

B.-7, B.-9, B.-15

Mt.-1, Mt.-2, Mt.-9, Mt.-10, Mt.-18, Mt.-20

F) RAKİB (AĞYÂR, HASÛD, MÛDDE'İ, BİGÂNE)

Dîvân şiirinde aşık ve sevgili arasında aşık ile yarışan ve ona ortak olan kişidir. Aşığa göre rakip kötü bir insandır. Sevgili başkalarıyla alakadar olduğunda aşık onları rakip olarak görür.

Ağyar, sevgilinin mahallesinin bekçileri ve köpekleridir. Aşığın mahalleye girmesine izin vermez. Tam anlamıyla aşık-maşuk-ağyar bir aşk üçgeni oluşturur.

“Melül olma Şeref itmezse yâr ağyârı rencîde

İder gül bülbüli âzûrde itmez hârı rencîde”

(Kt.38-1)

Mh.8-1, Mh.8-2, Mh.8-3, Mh.8-4, Mh.8-5, Mh.14-4

Ms.3-5, Ms.10-2, Ms.10-4

Ts.1-2, Ts.3-4, Ts.4-1, Ts.4-2, Ts.4-3, Ts.4-5, Ts.10-1, Ts.10-2, Ts.10-3, Ts.10-4, Ts.10-5

Tb.1-3.B-16, Tb.1-5.B-26, Tb.2-1.B-4, Tb.2-5.B-29, Tb.3-2.B-8

Tc.1-1.B-5

G.3-4, G.5-2, G.10-4, G.15-1, G.15-2, G.16-2, G.16-5, G.17-3, G.19-10, G.20-5, G.21-2, G.23-4, G.24-5, G.25-2, G.27-6, G.28-5, G.30-1, G.30-2, G.30-5, G.32-2, G.32-3, G.32-4, G.32-5, G.34-2, G.41-2, G.42-4, G.46-3, G.47-3, G.47-5, G.50-4, G.52-1, G.56-1, G.57-1, G.57-6, G.58-2, G.64-2, G.64-4, G.65-6, G.67-4, G.76-6, G.68-1, G.68-2, G.68-5, G.72-2, G.74-5, G.76-3, G.77-4, G.78-4, G.81-5, G.88-3, G.91-1, G.91-3, G.92-3, G.98-1, G.100-1, G.100-3, G.104-5, G.106-5, G.107-3, G.108-2, G.111-2, G.115-4, G.123-1, G.124-2, G.126-5, G.127-3, G.127-7, G.128-4, G.128-5, G.130-2,

G.130-4, G.131-1, G.131-3, G.131-5, G.134-8, G.135-1, G.135-4, G.140-4, G.142-1, G.142-5, G.143-3, G.153-5, G.155-1, G.155-4, G.157-4, G.158-1, G.158-2, G.158-3, G.158-4, G.160-3, G.161-1, G.161-2, G.162-4, G.163-4, G.165-5, G.165-7, G.166-5, G.167-1, G.167-3, G.167-4, G.168-2, G.168-3, G.170-1, G.170-2, G.177-3, G.178-2, G.178-3, G.178-5, G.183-4, G.187-3, G.190-3, G.191-4, G.192-4, G.193-1, G.194-3, G.197-4, G.198-2, G.198-4, G.198-5, G.199-3, G.199-4, G.200-6, G.201-2, G.204-4, G.205-7, G.206-2, G.210-1, G.210-2, G.210-4, G.213-3, G.213-4, G.217-5, G.219-5, G.223-5, G.237-6, G.238-3, G.243-1, G.245-3, G.245-5, G.247-3, G.250-2, G.250-3

M.1-2, M.2-1

§.2-1, §.2-4, §.6-5, §.8-3, §.11-2, §.13-2, §.14-3, §.21-4, §.31-1, §.32-1, §.32-5, §.33-2, §.34-2, §.34-3, §.36-1, §.36-3, §.36-4, §.36-5, §.37-1, §.37-2, §.37-3, §.37-4, §.37-5, §.38-4, §.38-5, §.41-1, §.41-2, §.41-3, §.41-4, §.41-5

Kt.18-2, Kt.19-1, Kt.38-1, Kt.38-2, Kt.70-1, Kt.80-1, Kt.82-1, Kt.82-2, Kt.83-2, Kt.89-1, Kt.96-1, Kt.97-2, Kt.100-1, Kt.100-6

Mt.-6, Mt.-15

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEREF HANIM DİVÂNİ'NDA TABİAT ve EŞYA

A-KOZMİK ÂLEM

1- Gökyüzü (felek, çarh, âsumân, sipihr, gerdûn)

Dünyayı dokuz felek çevrelemektedir. Felekler, dünyayı soğan zarı gibi çevrelemişlerdir.

Dîvân şiirinde felek, şikayet etmek için kullanılır. Felek, dîvân şairleri tarafından yükseklik, yücelik, genişlik, sonsuzluk, parlaklık vs. özellikleriyle anılmaktadır. Aşğın çektiği acı ve ızdıraplar göğe ulaşır, hatta doldurur ve aşar. Felekte meydana gelen yıldırım, şimşek ve gök gürlemesi aşğın çektiği acılara bağlanır.

“Baht-ı dûnum mı felek midir iden rencîde

Çangısından ideyim saña şikâyet yâ Rab”

K.15-2, K.16-1, K.18-5, K.19-1, K.21-14, K.21-16, K.21-17, K.22-10, K.22-13, K.22-21, K.22-30, K.23-1, K.23-6, K.23-11, K.23-35, K.23-36

T.3-5, T.5-4, T.23-7, T.30-9, T.45-3, T.50-2, T.50-3, T.53-4, T.54-6, T.59-6, T.61-2, T.66-10, T.77-6, T.83-4, T.98-3, T.110-2, T.113-1, T.116-3, T.122-1

Mh.7-5

Th.8-4, Th.10-2, Th.16-3

Ms.11-4, Ms.12-2

Ts.5-2, Ts.5-3, Ts.5-4, Ts.5-5, Ts.6-4, Ts.6-6, Ts.7-2, Ts.10-4

Tb.1-2.B-14, Tb.1-3.B-14, Tb.2-1.B-1, Tb.2-2.B-12, Tb.2-3.B-14, Tb.2-3.B-15, Tb.2-3.B-16, Tb.2-5.B-28, Tb.3-1.B-6, Tb.3-2.B-12, Tb.3-3.B-17, Tb.3-4.B-19, Tb.3-4.B-20, Tb.3-4.B-21, Tb.3-4.B-22, Tb.4-1.B-1, Tb.4-1.B-25, Tb.4-1.B-5, Tb.4-2.B-12

Tc.1-1.B-8, Tc.1-2.B-15, Tc.1-2.B-16, Tc.1-3.B-24, Tc.1-4.B-25, Tc.1-4.B-32, Tc.1-5.B-33, Tc.1-5.B-40

G.10-4, G.13-3, G.19-12, G.23-6, G.24-4, G.25-3, G.28-2, G.40-7, G.44-2, G.52-5, G.59-2, G.77-5, G.78-1, G.79-4, G.82-1, G.96-5, G.97-2, G.97-3, G.97-4, G.98-

2, G.98-3, G.98-4, G.98-5, G.98-6, G.98-7, G.110-4, G.117-1, G.119-3, G.126-8, G.133-2, G.134-7, G.136-2, G.146-5, G.159-2, G.159-7, G.164-4, G.167-5, G.172-4, G.175-3, G.184-2, G.184-4, G.186-2, G.187-2, G.193-2, G.196-5, G.200-3, G.203-5, G.207-2, G.221-2, G.222-2, G.223-1, G.238-2, G.240-4, G.242-4, G.242-5, G.244-4, G.246-4, G.248-2, G.248-4, G.252-2, G.253-7

Ş.8-4, Ş.11-1, G.16-4, Ş.22-3, Ş.23-2, Ş.25-1, Ş.27-3, Ş.31-1, Ş.31-2, Ş.31-3, Ş.31-4 Ş.31-5

Mes.2-21, Mes.2-25

L.2-12

Kk.7-10

Kt.9-2, Kt.15-1, Kt.15-2, Kt.20-1, Kt.28-2, Kt.44-2, Kt.53-2, Kt.51-1, Kt.59-2, Kt.63-2, Kt.71-2

2- Yıldızlar (Kevkeb, Necm, Ahter, Sitâre vs.)

Divan şairleri yıldızlar ile gözyaşı, göz, çiğ tanesi, çiçek, çakıl arasında benzetme kurarlar. Divan şiirinde yıldızlar parlaklık, yuvarlaklık, çokluk gibi özellikleriyle anılırlar. Aşık güneş yüzlü sevgilisinden dolayı yıldızlar kadar gözyaşı döker.

“Kalmadı çekmege cânımda liyâkat yâ Rab

İrsin encâma yeter renc-i felâket yâ Rab”

(G.8-1)

K.15-9

T.76-10, T.114-2

Tb.4-1.B-24

G.10-2, G.40-6, G.96-2, G.104-2, G.105-2, G.128-2, G.129-5, G.136-2, G.175-1, G.186-2, G.196-5

Mes.2-20, Mes.3-3

L.4-7

3-Ay (Mâh, Bedr, Hilâl, Kamer)

Ay geceye nuruyla güzellik verir. Kimse ona dokunamaz ve yaklaşamaz. Durađan değildir, her gece görünmez, uzaktan seyredilir, her yeri aydınlatır. Sevgilinin yüzü Őekil ve özellikleriyle aya benzetilir.

“řavm-ı hierân řerefi itdi meded bî-tâķât
Ėurre-i rzede gel ey meh-i nâz ‘îd ideyim”

(Kt.40-2)

K.4-9, K.21-1, K.21-25, K.22-33

T.17-2, T.45-2, T.61-4, T.66-14, T.83-2, T.91-2, T.107-4

Tc.1-6.B-42

G.7-4, G.14-5, G.17-1, G.19-1, G.51-4, G.53-5, G.60-1, G.64-5, G.73-1, G.119-3, G.128-1, G.133-2, G.137-1, G.143-3, G.145-5, G.147-3, G.157-1, G.189-1, G.196-3, G.196-5, G.248-2, G.250-2

M.1-2

ř.13-1, ř.15-4, ř.23-3, ř.26-1, ř.26-2, ř.34-2, ř.38-2, ř.38-5

Kt.40-2, Kt.41-2, Kt.52-2, Kt.71-1

N.ř.T.E.M.2-3

4- Zühre

nc felek Zühre’ye aittir. Yeřil ve parlak renkler de ona aittir. Divan şiirinde daha çok şarkı, aşk ve güzellik ile anılır.

“Eyledi maĥdm sr-ı izdivâc
Zühre alsın sâzını çıkşın ķola”

(T.77-4)

T.55-4, T.59-13, T.66-13

5- Süreyyâ (Pervin)

Kuzey yarım kürede bir yıldız kümesidir. Yedi yıldızdan oluşmaktadır.

“Şanma Pervîn felekde şerer-i âhımdır

Ĥâle-i mâh değıldir siper-i âhımdır”

(G.45-1)

T.50-2, T.55-4, T.61-3

6- Utârid (Tîr)

Merkür gezegenidir. İkinci felekde yer almaktadır. Güzel söz ve yazı ile sanatkârlığın sembolüdür.

“Yek kalemde ne ‘aceb vaķ‘a-nüvîs-i devrân

Encümen içre ‘Utârid’i iderse ĥayran”

(Mes.3-13)

T.34-2, T.50-2, T.74-2, T.102-4, T.112-6

7- Nesr-i Tâ’ir

“Şu‘le-i âhı sipihre rû-be-râh itsem eger

Bir şerer ile yanardı seb‘a-i seyyâresi”

(G.242-4)

8- Güneş (Mihr, Horşîd, Afitâb)

Divan şiirinde ışığı, parlaklığı, ısısı ve ısıtması ile ele alınır. Güneş gelince gölgenin gitmesi, güneşin suya aksedişi, güneş ile ayın birbirini takip etmeleri, güneş görününce yıldızların kaybolması, geceleri güneşin saklanması yönleriyle de birçok beyite konu olan güneş üzerine, sayısız teşbih ve mecazlar kurulur.

“Kerem-kârâ ne hâcet irtifâ‘ -i kıadr-i vâlâñı

Bilür ‘âlem güneşden rüşenâdır eylemem ta‘ rîf”

(T.3-6)

K.18-17

T.51-4

Th.7-2, Th.8-3

G.44-4, G.69-1, G.128-1, G.133-2, G.137-1, G.157-1, G.199-1, G.216-1, G.251

Ş.23-3

Kt.59-2

L.2-5

B) ZAMAN

1- Umûmî Olarak Zaman

Şeref Hanım divanında zaman “eyyâm” ile ifade edilmiştir. “Rûz” kelimesi ile gündüz kastedilmiştir.

“Rûz-ı şeb ol mâh-ı mihr-engize ‘azm itsem nola

Rind-i rüsvâ-tıynetim leyl ü Nehâr olmaz baña”

(G.1-2)

K.4-7, K.8-3, K.8-16, K.12-1, K.12-16, K.13-1, K.13-2, K.13-3, K.13-4, K.13-5, K.13-10, K.14-1, K.14-2, K.14-20, K.14-24, K.15-1, K.15-4, K.15-19, K.16-10, K.16-

19, K.16-32, K.16-37, K.17-2, K.17-3, K.17-16, K.17-17, L.18-1, K.18-2, K.18-23, K.21-19, K.21-25, K.22-5, K.22-35, K.22-39, K.23-17

T.5-6, T.11-4, T.12-7, T.21-4, T.26-5, T.32-5, T.33-5, T.38-4, T.40-2, T.40-3, T.45-2, T.47-3, T.53-5, T.66-9, T.70-4, T.103-3, T.103-5, T.107-3, T.111-6, T.114-4, T.119-2, T.120-3, T.121-2, T.122-2

Mr.4-11, Mr.4-12, Mr.6-15, Mr.6-19, Mr.7-3

Th.1-2, Th.3-3, Th.12-3

Ms.1-17, Ms.4-11, Ms.5-6, Ms.5-10, Ms.11-1, Ms.14-11

Ts.1-4, Ts.6-3, Ts.6-6, Ts.7-5

Tb.1-1.B-5, Tb.1-4.B-23, Tb.2-4.B-22, Tb.3-1.B-5, Tb.3-2.B-9, Tb.3-3.B-13, Tb.4-2.B-9, Tb.4-4.B-22, Tb.4-4.B-23, Tb.4-5.B-30

Tc.1-2.B-10, Tc.1-5.B-34, Tc.1-6.B-43

G.1-3, G.2-1, G.7-7, G.10-1, G.13-4, G.13-7, G.17-2, G.28-4, G.32-2, G.33-8, G.36-5, G.56-5, G.56-7, G.58-1, G.65-2, G.79-2, G.80-4, G.82-4, G.83-1, G.85-1, G.85-2, G.86-2, G.87-3, G.102-5, G.105-1, G.105-2, G.105-4, G.106-3, G.110-5, G.114-2, G.117-4, G.118-2, G.118-4, G.127-4, G.127-7, G.128-2, G.128-4, G.128-6, G.136-7, G.144-2, G.147-1, G.147-2, G.147-4, G.147-5, G.147-6, G.150-1, G.155-7, G.157-1, G.157-2, G.157-5, G.160-1, G.168-3, G.169-2, G.171-3, G.171-5, G.172-2, G.175-2, G.189-2, G.189-4, G.189-6, G.193-3, G.195-3, G.196-1, G.196-2, G.199-2, G.200-2, G.200-4, G.206-2, G.211-1, G.219-6, G.220-2, G.223-6, G.223-7, G.227-3, G.228-7, G.236-2, G.237-5, G.238-5, G.239-4, G.239-5, G.240-3, G.248-2, G.250-2, G.250-5, G.253-1, G.253-3, G.253-5, G.253-6, G.253-7

M.1-2, M.2-5

§.2-3, §.5-1, §.11-1, §.1-2, §.13-4, §.14-1, §.17-1, §.20-1, §.30-1, §.31-3, §.34-5, §.35-4, §.39-1, §.39-4, §.42-3

Mes.1-18, Mes.3-2, Mes.4-6, Mes.4-7, Mes.5-9, Mes.5-10

L.1-12, L.2-6, L.2-7, L.4-1, L.4-8

Kk.3-1, Kk.7-11

Kt.21-1, Kt.26-1, Kt.37-2, Kt.49-1, Kt.52-1, Kt.59-2, Kt.62-2, Kt.88-2, Kt.95-1,
Kt.97-2, Kt.101-2, Kt.104-2

B.-3, B.-6

Mt.-12

N.Ş.T.E.M.-2, N.Ş.T.E.M.-5

2- Mevsimler ve Zamanla İlgili Diğer Unsurlar

Şeref Hanım divanında mevsimlere yer verilmiştir.

“Açılsın gönca-i bâğ-ı diliñ her dem bahâr olsun
Efendim gülsitân-ı maşşadıñ pür-berg ü bâr olsun”

(Kt.22-1)

K.8-10, K.21-1, K.21-22, K.22-1, K.22-16, K.22-17, K.22-22

T.2-5, T.22-5, T.43-3, T.44-2, T.81-1

Tb.4-3.B-14, Tb.4-5.B-29

G.15-4, G.27-8, G.84-2, G.146-4, G.174-5

Ş.4-1, Ş.4-2, Ş.4-3, Ş.4-4, Ş.4-5, Ş.6-2, Ş.9-4, Ş.11-3, Ş.11-4

Kt.8-1, Kt.22-1

C) SU, TOPRAK, HAVA, ATEŞ

1- Su

Divan şiirinde su, birçok yönden ele alınmış, çeşitli inanışlar göre teşbih ve mecazlara konu olmuştur. Hayat verici, tahrip edici, boğucu ve batırıcı, temizleyici, güzelleştirici ve geliştirici özellikleriyle de divan şiirinde yerini almıştır.

“Olsa dil-gîr iden eger sulţân

Bozulur şu gibi tûrur olân”

(L.4-12)

K.15-7, K.17-39, K.18-9, K.22-32, K.23-27

T.67-3

Mr.4-10, Mr.7-8

G.9-4, G.10-3, G.19-3, G.27-4, G.31-1, G.35-4, G.38-3, G.89-4, G.161-4,
G.164-3, G.174-2, G.199-5, G.236-1

Mes.5-1, Mes.5-5

B.-8

Mt.-11

2-Toprak

Toprak, öncelikle anâsır-ı erbaa'dan biridir. Sevgilinin övülmesi konusunda topraktan faydalanılır. Toprak kıymetli şeylerin saklandığı yerdir.

Toprak, su ile güzellik kazanır. Sevgilinin selvi boyu, aşğın toprağına gölge salar. Bunların dışında toprak, aleme bir evdir.

“Tebâh oldı o nahl-i nâz-perverdiñ hevâsıyla

Şeref bârân-ı ekşim hâke rîzân itdigim demler”

(g.42-5)

G.23-7, G.40-4, G.43-5

L.1-4

3- Ateş

Divan şiirinde ateş, aşğın içinde bulunduğu aşkın ızdırabıdır. Sevgiliye duyulan hasret ateş şeklinde kendini gösterir ve daima ateşi yakar.

“Ketmi müşkil âteş-i ‘ aşkı ‘ ayân itmek de güç
Şu‘ le-i şem‘ -i fûrûzânı nihân itmek de güç”

(G.25-1)

B.-10

Ç) HAYVANLAR

1- Kuşlar

Şeref Hanım divanında yer alan kuş çeşitleri şunlardır:

Baykuş, bülbül, şâh-bâz, tâvûs, tûtî, kumru, güvercin.

“Yağdı sûz-ı fûrûzânıyla anları gitdi hemân
‘ Andelîb-i cennet olduğında yokdur iştibâh”

(T.83-3)

K.8-17, K.10-10, K.10-18, K.21-2, K.22-20, K.22-26, K.22-38, K.23-3

Ts.10-1

Mr.8-1

Tc.1-3.B-19

G.12-1, G.17-4, G.20-3, G.22-3, G.24-1, G.29-4, G.41-5, G.51-1, G.62-4, G.63-4, G.71-1, G.76-5, G.81-1, G.83-5, G.87-2, G.92-4, G.102-7, G.106-2, G.110-6, G.112-1, G.113-1, G.113-2, G.113-3, G.113-4, G.113-5, G.115-1, G.115-2, G.115-3, G.115-4, G.117-3, G.126-4, G.128-5, G.130-4, G.134-2, G.139-1, G.141-2, G.146-4, G.148-4, G.149-5, G.151-5, G.152-3, G.155-1, G.159-6, G.164-7, G.166-1, G.167-1, G.173-1, G.174-3, G.179-1, G.179-3, G.181-2, G.193-1, G.200-4, G.203-4, G.207-4, G.215-2, G.216-3, G.237-4, G.238-5

M.1-3

Ş.1-4, Ş.4-1, Ş.6-2, Ş.7-4, Ş.9-2, Ş.9-4, Ş.11-1, Ş.21-2, Ş.36-3

L.1-6

Kt.14-2, Kt.89-1

B.-15

Mt.-16

2- Dört Ayaklı Hayvanlar

“Düşürüp ardına rüsvâ bir alay hınzîri

Öyle arslana hücûm itme ne imkân olsun”

(K.16-27)

K.18-20, K.18-30

T.96-2

Th.2-4

G.47-4, G.102-6, G.115-5, G.146-2, G.151-2, G.156-4

Ş.9-3

Mes.4-11

L.2-11

Mt.-15

D) NEBÂTLAR

1- Ağaçlar

Şeref Hanım divanında çınar, serv, şimşad ağacına yer verilmiştir.

“Ûd ağacı gibi naḥl-ı cismin

Âteş-i gamla yaqup itme hebâ”

(G.7-6)

Tc.1-4.B-29

G.55-4, G.109-4, G.164-2, G.179-2, G.203-3, G.215-4

2-Çiçekler

Şeref Hanım divanında gül, gonca, benefşe, sünbül, lâle, nergis, yasemin gibi çiçekler yer almaktadır.

“Eşer-i âteş-i sînemle bütün dünyanın
Sümbül ü lâlesi sûzân u perîşân olsun”

(Tc.1-1.B-6)

K.4-12, K.16-6, K.16-8, K.17-15, K.19-2, K.21-3, K.21-5, K.21-13, K.21-29,
K.22-3, K.22-4, K.22-8, K.22-9, K.22-11, K.22-12, K.22-14, K.22-19, K.22-27

T.67-7, T.105-4, T.109-4, T.112-3, T.114-3

Ms.11-2

Ts.4-1, Ts.4-2, Ts.10-1

Tc.1-1.B-6, Tc.1-3.B-21, Tc.6.B-45

G.13-2, G.23-3, G.36-3, G.45-4, G.55-1, G.110-6, G.112-1, G.121-3, G.128-5,
G.130-4, G.134-2, G.139-1, G.146-4, G.148-4, G.149-1, G.152-3, G.155-1, G.159-6,
G.164-7, G.166-1, G.167-1, G.169-2, G.173-1, G.174-3, G.176-4, G.179-3, G.180-3,
G.185-1, G.185-5, G.193-1, G.193-3, G.199-2, G.200-4, G.207-4, G.213-3, G.214-2,
G.216-3, G.237-4, G.240-2, G.240-4

Ş.4-1, Ş.4-3, Ş.7-4, Ş.9-1, Ş.9-2, Ş.9-3, Ş.9-4, Ş.9-5, Ş.10-3, Ş.11-4, Ş.21-2,
Ş.29-2, Ş.36-3

Kt.14-2, Kt.22-1, Kt.89-1

B.-11, B.-15

Mt.-14

SONUÇ

13.yy ve 19. yy arasında Anadolu’da yaratılan İslam kültürünün ortak özelliklerini yansıtan, geniş ölçüde Arap ve Fars edebiyatının etkisini taşıyan divan edebiyatı geleneği içerisinde Şeref Hanım, 19.yy’ın önemli kadın şairleri arasında yerini almıştır.

Şeref Hanım Divanı’ndaki nazım şekilleri sırası ile “Kasîde, Târih, Murabba‘, Muhammes, Tahmîs, Müseddes, Tesdîs, Müsemmen, Terkîb-i Bend, Tercî‘-i Bend, Gazel, Müstezâd, Şarkı, Mesnevî, Lugaz, Kıt‘a-i Kebîre, Kıt‘a, Rubâ‘î, Beyit, Matla‘, Nazım Şekli Belli Olmayan Manzûme” olmak üzere 21 adettir. Divan’da 677 adet manzume bulunmaktadır. Divan’daki nazım şekillerinin ayrı ayrı sayıları sırasıyla şu şekildedir: “ Kasîde: 23 adet, Târih: 122 adet, Murabba‘: 8 adet, Muhammes: 8 adet, Tahmîs: 17 adet, Müseddes: 15 adet, Tesdîs: 10 adet, Müsemmen: 1 adet, Terkîb-i Bend: 4 adet, Tercî‘-i Bend: 1 adet, Gazel: 255 adet, Müstezâd: 2 adet, Şarkı: 42 adet, Mesnevî: 5 adet, Lugaz: 4 adet, Kıt‘a-i Kebire: 8 adet, Kıt‘a: 108 adet, Rubâ‘î: 4 adet, Beyit: 18 adet, Matla‘: 20 adet, Nazım Şekli Belli Olmayan Manzûme: 2 adet”

Şeref Hanım, eserini ele alırken dönemini yansıtacak bir üslup kullanmıştır. 19.yy’daki divan edebiyatı şiir yazma geleneğine bakıldığında daha çok gündelik dile ve daha az Arapça ve Farsça sözcüklere yer verilmiştir. Bu nedenden Şeref Hanım divanında, secili cümlelere, zincirleme tamlamalara, benzetme, tasvir, ayet ve hadislere çok fazla yer verilmemiştir. Şeref Hanım’ın şiirleri, kendi ailesinden ve çevresinden almış olduğu kültürle bezendiğinden ustaca kaleme alınmıştır.

Şeref Hanım Divanı’nın yapıldığı bu çalışmada, Şeref Hanım’ın şiirleri tek tek incelenmiş ve şairin kullandığı sözcükler ve manzumeler tespit edilmiştir. Bu tespit esnasında yapılan sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

Birinci Bölüm-Şeref Hanım Dîvânı’nda Din-Tasavvuf (A.Din, 1- Allah, 2- Melekler, 3- Kitaplar, 4- Ayetler, 5- Peygamberler, 6- Dini Unsurlar, B. Tasavvuf), İkinci Bölüm- Şeref Hanım Dîvânı’nda Cemiyet (A. Şahıslar, 1- Tarihi Şahıslar, 2- Edebi Hikaye Kahramanları, B.Yer Adları, C. Sanatlar, Meslekler, 1- Sanatlar, 2-

Askerlik, Çeşitli Meslekler), Üçüncü Bölüm- Şeref Hanım Divânı'nda Cemiyet İnsan (A. İnsan Telakkisi ve İnsanın Mahiyeti, B. Güzellik, C. Sevgili, Ç. Sevgilide Güzellik Unsurları, 1- Saç, 2- Kaş, 3- Göz ve Göz İle İlgili Unsurlar, 4- Yüz ve Yüz İle İlgili Unsurlar, 5- Ağız ve Ağız İle İlgili Unsurlar, 6- Boy, 7- Diş, 8- Kulak, 9- Boyun, Yaka, 10- Göğüs, 11- Bel, 12- Sa'îd, Sâk, Pây, D. Sevgiliye Ait Diğer Unsurlar, 1-Bûse, 2- Söz (Kelâm, Güftâr), 3- Reftâr, 4- Kûy, Mahalle, 5- Eşik, Kapı, 6- Ayağı, Toprağı, E. Seven-Aşık, 1- Umumi Olarak Aşık, 2- Aşık Üzerinde Teşbihler ve Mecâzlar, 3- Gönül (Dil), 4- Aşıkta Vücûd Aksamı ve İlgili Mefhûmlar, F. Rakîb (Ağyâr, Hasûd, Müdde' i, Bîgâne), Dördüncü Bölüm- Şeref Hanım Divânı'nda Tabiat ve Eşya (A. Kozmik Âlem, 1- Gökyüzü(Felek, Çarh, Âsuman, Sipihr, Gerdûn), 2- Yıldızlar (Kevkeb, Necm, Ahter, Sitâre), 3- Ay (Mâh, Bedr, Hilâl, Kamer), 4- Zühre, 5- Süreyyâ, 6- Utârid, 7- Nesr-i Tâ'ir, 8- Güneş (Mihr, Horşîd, Afitâb), B.Zaman, 1-Umûmi Olarak Zaman, 2- Mevsimler ve Zamanla İlgili Diğer Unsurlar, C. Su, Toprak, Ateş, 1- Su, 2- Toprak, 3- Ateş, Ç. Hayvanlar, 1- Kuşlar, 2- Dört Ayaklı Hayvanlar, D. Nebâtlar, 1- Ağaçlar, 2- Çiçekler.

Şeref Hanım, her divan şairi gibi divan şiirinin ana malzemesini oluşturan unsurlardan (Din-Tasavvuf, Cemiyet, İnsan, Tabiat ve Eşya) faydalanmıştır. Şeref Hanım'ın divanında değindiği konular divan şiiriyle paralellik göstermektedir. Divan şiirinin konuları dışına çıkmamıştır.

Şeref Hanım kadın bir şair olarak değerlendirildiğinde erkek divan şairlerinden farklı olmadığı hatta onlardan daha cesur olduğu görülmüştür. Şeref Hanım'ın mahlası değiştirildiğinde onun kadın bir şair olduğunu fark etmek mümkün değildir.

Şeref Hanım divanının tahlili esnasında, Şeref Hanım'ın ailesine çok bağlı olduğu ve onlara şiirler yazdığı tespit edilmiştir. Şeref Hanım'ın evlenip evlenmediği kesin olarak bilinmemekle birlikte çocuklara olan özlemi şiirlerinde kendini hissettirmiştir. Şeref Hanım, ailesine düşkün olmasıyla birlikte kendi kurduğu düzenli aile yaşamının özlemini çekmiştir.

Şeref Hanım divanının tahlili, bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynak olacak niteliktedir. Şiir inceleme metodlarının eksikliğinin ve karmaşasının giderilmesine katkısı olacağı saptanmıştır. Şairin konu bütünlüğü içerisinde hangi unsurlara yer verdiği belirtilip sınıflandırıldığından, bu çalışmanın ileride yapılacak kapsamlı çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmüştür.

KAYNAKÇA :

- BALTACI, Cahit., (1981), *Tasavvuf Lügati*, Elif Yay., İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed., (2001), *Necati Bey Divanı Tahlili*, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit., (1986), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- KURNAZ, Cemal., (1987), *Hayâlî Bey Divanı Tahlili*, Kültür Bak. Yay., Ankara.
- LEVEND, Ağâh Sırrı., (1984), *Divan Edebiyatı-Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Yay., İstanbul.
- Meydan Larousse Ans.
- OKÇU, Naci., (1993)., *Şeyh Gâlib Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlili ve Divânın Tenkitli Metni*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2c.
- PALA, İskender., (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kültür Bak. Yay., Ankara, 2c.
- SEFERCİOĞLU, Nejat., (1990), *Nev'î Dîvânı'nın Tahlili*, Kültür Bak. Yay., Ankara.
- TOLASA, Harun., (1973), *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ans.
- ARSLAN, Mehmet., (2002) *Şeref Hanım Divânı*, Kitabevi, İstanbul.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Gülperi TURUNÇEL
Doğum Yeri ve Tarihi : Bergama/15.05.1981

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : ADÜ Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi : Afyon Kocatepe Üniversitesi, Tezsiz Yüksek Lisans Programı, Türk Dili ve Edebiyatı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Almanca
Bilimsel Faaliyetleri : _____

İş Deneyimi

Stajlar : MEB Hazırlayıcı, Uygulayıcı Eğitim
Projeler : _____
Çalıştığı Kurumlar : Aydın-Artı Dershanesi, MEB Göveçlik İlköğretim Okulu
DENİZLİ

İletişim

e-posta Adresi : gul_36@hotmail.com

ÖNSÖZ

Bu eser, Eski Türk Edebiyatı dönemine ait yeni türk yazısıyla kuruluşunu tamamlamış bir divanın anlaşılmasını, değerlendirilmesini kısacası tanıtımını içeren bir çalışmadır. Eski Türk Edebiyatı çalışmaları içerisinde çeviriler geniş bir yer kaplamaktadır ancak tahlil çalışmaları kısıtlı sayıda bulunmaktadır. Bilinen şudur ki; büyük bir kısmını Arapça- Farsça sözcüklerin ve terkiplerin oluşturduğu çevirilerin anlaşılması, tartışılması ve değerlendirilmesi güçtür. Bu yüzden sistemli bir metodla Şeref Hanım Divanı tahlil edilmiştir.

Şeref Hanım Dîvânı'nın tahlili dört ana başlık altında incelenmiştir: Birinci Bölüm-Şeref Hanım Dîvânı'nda Din-Tasavvuf (A.Din, 1- Allah, 2- Melekler, 3- Kitaplar, 4- Ayetler, 5- Peygamberler, 6- Dini Unsurlar, B. Tasavvuf), İkinci Bölüm-Şeref Hanım Dîvânı'nda Cemiyet (A. Şahıslar, 1- Tarihi Şahıslar, 2- Edebi Hikaye Kahramanları, B.Yer Adları, C. Sanatlar- Meslekler, 1- Sanatlar, 2- Askerlik, Çeşitli Meslekler), Üçüncü Bölüm- Şeref Hanım Divânı'nda Cemiyet İnsan (A. İnsan Telakkisi ve İnsanın Mahiyeti, B. Güzellik, C. Sevgili, Ç. Sevgilide Güzellik Unsurları, 1- Saç, 2- Kaş, 3- Göz ve Göz İle İlgili Unsurlar, 4- Yüz ve Yüz İle İlgili Unsurlar, 5- Ağız ve Ağız İle İlgili Unsurlar, 6- Boy, 7- Diş, 8- Kulak, 9- Boyun, Yaka, 10- Göğüs, 11- Bel, 12- Sa' id, Sâk, Pây, D. Sevgiliye Ait Diğer Unsurlar, 1-Bûse, 2- Söz (Kelâm, Güftâr), 3- Reftâr, 4- Kûy, Mahalle, 5- Eşik, Kapı, 6- Ayağı, Toprağı, E. Seven-Aşık, 1- Umumi Olarak Aşık, 2- Aşık Üzerinde Teşbihler ve Mecâzlar, 3- Gönül (Dil), 4- Aşıktaki Vücûd Aksanı ve İlgili Mefhûmlar, F. Rakîb (Ağyâr, Hasûd, Müdde' i, Bigâne), Dördüncü Bölüm- Şeref Hanım Dîvânı'nda Tabiat ve Eşya (A. Kozmik Âlem, 1- Gökyüzü (Felek, Çarh, Âsüman, Sipih, Gerdûn), 2- Yıldızlar (Kevkeb, Necm, Ahter, Sitâre), 3- Ay (Mâh, Bedr, Hilâl, Kamer), 4- Zühre, 5- Süreyyâ, 6- Utârid, 7- Nesr-i Tâ'ir, 8- Güneş (Mihr, Horşid, Afitâb), B.Zaman, 1-Umûmi Olarak Zaman, 2- Mevsimler ve Zamanla İlgili Diğer Unsurlar, C. Su, Toprak, Ateş, 1- Su, 2- Toprak, 3- Ateş, Ç. Hayvanlar, 1- Kuşlar, 2- Dört Ayaklı Hayvanlar, D. Nebâtlar, 1- Ağaçlar, 2- Çiçekler.

Bu eserin, Eski Türk Edebiyatı alanında yapılacak olan tahlil çalışmalarına kaynaklık etmesi ve yol gösterici bir nitelik taşıması amaçlanmıştır.

Divan Şiirinin tüm inceliklerini ve altında yatan derin anlamı kavramamda bana ışık tutan ve çalışma süresince benden yardımlarını esirgemeyen Yrd.Doç.Dr. Aysun Eyduran'a saygılarımı sunar ve teőekkür ederim.

Gülperi Turunel

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
A)OSMANLICA MATBU KAYNAKLARDA ŞEREF HANIM	5
B)ŞEREF HANIM'IN HAYATI	19
C)ŞEREF HANIM'IN ŞAIRLİĞİ	21

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEREF HANIM DİVANI'NDA DİN TASAVVUF

A)DİN	23
1-Allah	23
2-Melekler	26
3-Kitaplar	26
4-Ayetler	27
5-Peygamberler.....	27
6-Dini Unsurlar.....	28
B)TASAVVUF.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEREF HANIM DİVANI'NDA CEMİYET

A)ŞAHISLAR	31
1-Tarihi Şahıslar	31
2-Edebi Hikaye Kahramanları	34
B)YER ADLARI	35
C)SANATLAR, MESLEKLER	36
1-Sanatlar	36
2-Askerlik.....	36
3-Çeşitli Meslekler.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEREF HANIM DİVANI'NDA CEMİYET İNSAN

A)İNSAN TELAKKİSİ ve İNSANIN MAHİYETİ	38
B)GÜZELLİK	39
C)SEVGİLİ	40
Ç)SEVGİLİDE GÜZELLİK UNSURLARI	42
1-Saç	42
2-Kaş	43
3-Göz ve Göz ile İlgili Unsurlar	43
4-Yüz ve Yüz ile İlgili Unsurlar	44
5-Ağız ve Ağız ile İlgili Unsurlar	45
6-Boy.....	46
7-Diş.....	47
8-Kulak.....	47
9-Boyun, Yaka.....	47

10-Göğüs	48
11-Bel.....	48
12-Sa'îd, Sâk, Pây	48
D)SEVGİLİYE AİT DİĞER UNSURLAR	49
1-Büse	49
2-Söz (Kelâm, Güftâr)	49
3-Reftâr	50
4-Kûy, Mahalle.....	50
5-Eşik, Kapı.....	51
6-Ayağı, Toprağı	51
E)SEVEN AŞIK	52
1-Umumi Olarak Aşık.....	52
2-Âşık Üzerinde Teşbihler ve Mecâzlar	53
3-Gönül (Dil).....	54
4-Âşıktâ Vücûd Aksâmı ve İlgili Mefhûmlar	57
F)RAKİB (AĞYÂR, HASÛD, MÛDDE' İ, BİĞÂNE)	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞEREF HANIM DİVANI'NDA TABİAT VE EŞYA

A)KOZMİK ÂLEM.....	60
1-Gökyüzü (Felek, Çarh, Âsumân, Sipih, Gerdûn).....	60
2-Yıldızlar (Kevkeb, Necm, Ahter, Sitâre).....	61
3-Ay (Mâh, Bedr, Hilâl, Kamer)	62
4-Zühre.....	62
5-Süreyyâ	63
6-Utârid	63
7-Nesr-i Tâ'ir.....	63
8-Güneş (Mih, Horşîd, Afitâb).....	64

B)ZAMAN	64
1-Umûmi Olarak Zaman	64
2-Mevsimler ve Zamanla İlgili Diğer Unsurlar.....	66
C)SU, TOPRAK, ATEŞ.....	66
1-Su	66
2-Toprak.....	67
3-Ateş.....	68
Ç)HAYVANLAR.....	68
1-Kuşlar.....	68
2-Dört Ayaklı Diğer Hayvanlar.....	69
D)NEBÂTLAR.....	69
1-Ağaçlar.....	69
2-Çiçekler.....	70
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	73
ÖZ GEÇMİŞ	74

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

B.: Beyit

C.: Cilt

G.: Gazel

K.: Kasîde

Kk.: Kıt' a-i Kebîre

Kt.: Kıt' a

L.: Lugaz

M.: Müstezâd

Mes.: Mesnevî

Mh.: Muhammes

Mr.: Murabbâ

Ms.: Müseddes

Msm.: Müsemmen

Mt.: Matla'

NŞTEM.: Nazım Şekli Tespit Edilemeyen Manzûmeler

R.: Rubâ'î

Ş.: Şarkı

T.: Târih

Tb.: Terkîb-i Bend

Tc.: Tercî-i Bend

Th.: Tahmîs

Ts.: Tesdîs